

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis Schildi[i] De Caucis

Schild, Johannes

Lvgd. Batav., 1649

Liber Secvndvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13007

IOANNIS SCHILDI
DE
CAUCIS,

Nobilissimo Veteris
GERMANIÆ POPULO
LIBER SECVNDVS.

C A P. I.

De religionibus Caucorum. *Tripartita gentium Theologia. Mythica vanitas, indecoris diuina fictionibus imminuentis. Politica imbecillitas, à republica, cui fulcrum ipsa, fulcrum mutuantis. Naturalis aliquantò solidior. Vnicè estimata Varroni, ceteraq; sapientum cohorti. Luna, Sol, Ignis, corporum naturalium splendidissima, Deorum, in Germanis, adepta maiestatem. Ratione ductis eadem, qua vetustissimi ducebantur Ægyptii. Placata Cauco Luna vestigia. Inter agrestes ut plurimum oblitterata indicia reperiri vetustatis. Scriptores exteros in nota sibi nomina vernaculas transfudisse Deum appellationes. Propterea, quòd sacra eorum, ac cerimonias, intelligerent cultui respondere suorum. Sepe populos aliorum id dedisse claritu-*

dini populorum, ut domesticis inderent exotica vocabula Diis. Romanis haud placuisse modò nomina, sed & ipsa numina peregrina. Vt Nehalenniam Zeelandicam. Viracocha, creatoris nomen, Hispanorum Dios mutasse Peruanos. Parvulorum nostratium, Lunam ad exserendas nigras invitantium, lusus Τιβών. Isidis ubera, seu Luna. Causa, qua Caucum ad Lunaris admirationem divinitatis impulere. Communis una, sideris ejus, fulgorem suum condentis, horror. Altera propria, maris exestuatio, casulis formidanda Caucis. Sic, ob Nilum, Isidis aucta reverentia. Quae & Pelagia. Saxonis institutum, Plemmyris, ab Oceani domina Luna dependentibus, annum metientis.

Inter recondita gentilitatis, quæ cum interpretibus suis memoriæ se hominum eripuissent, nisi complura Lactantius, Arnobius, Augustinus, æternitati scriptorum suorum inseruissent, haud absurde Theologiæ numeraverim divisionem, quam Terentius quidem Varro in rerum divinarum libris, ad Iulium Cæsarem Pontificem Maximum, perscripserat, ceterum, libris iis interceptis, consummatissimi operis de Civitate Dei liber sextus hodieque repræsentat. Nempe, cum primo generi eorum, quæ aut sciuntur de Diis, aut creduntur, Fabularis, tertio verò Civilis nomen addidisset Theologiæ, medium quoddam inter hæc duo genus interjecit, quod, quia mistam naturæ veneretur

retur divinitatem, Physici placuit appellatione donare. Mythica totiens cœlestes suos pro deridiculis habet, tam atrocibus insurgit in numina contumeliis, ut, nisi symbolicis attemperata sensibus, qualicunque se tegat excusationis velamento, summa rerum elegisse videatur ingenium humanum, in quibus improbè minuendis, quid in vitiis summum esset, experiretur. Politica, quam civitatum æstimavêre fundatores, haud paullò grandiora de Diis sonat, ac percellere mentes civium conatur. Sed & ipsa perquam infirmâ destinâ fulcitur, & cujus ipsa præsidio reperta erat, ab eo vicissim firmitudinem sibi sperat: stante reputcunque se sustentatura, pereunte, paribus cum ea fatis involvenda. Utrique per veterum cuncti memorias aperit sese quod dixi: cum è contrario eæ religiones, quæ in natura rerum sistere cogitationes hominum jussêre, ne nunc quidem, apud damnatas tenebrarum gentes, sint oblitteratæ. Naturalis ista Theologia, cui secundum in partitione sua locum Varro dederat, ut ineptiarum putidis minùs est resperfa, sic humanæ sapientiæ primis unicè se commendavit, utut eos recepti cultus præscriptio, & tempora reip. obtentui sumta, solis ut sibi saperent, induxêre. Tanti eam profectò Varro faciebat, ut patriæ suæ de superis profligatas

tas cuperet opiniones, ac, si ipse, Romuli instar alicujus, aut Pompilii, nascentis reip. sacra constituisset, ex naturæ se potius formula Deos, nominâque Deorum dedicaturum fuisse, in eodem illo rerum divinarum opere fateretur. Quamobrem est unde laudem, si tamen laudem, in publico isti populi repererint errore, qui, ceteris inscitix nocte sepultis, attollere se paullum, atque per exigua gaudere crepusculi luce potuere, id est, qui Fabulares inter ac Politicos orbe distracto Deos, litare naturalibus occæpere. Præsertim, si ex vasta naturalium congerie corporum, ea potissimum divina sunt profecti veneratione, quorum ignorare non licebat ingerentem sese oculis, & sensibus, cœlestem claritatem. Qualia præ ceteris sunt Luna, Sol, & Ignis: quæ Germanis in præcipuo honore fuisse, Cæsar, in Commentariis de bello Gallico, locuples est testis. Et haud de nihilo est ea ratio, quam, cum cultu nostratum, prodidit: *Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt, & quorum opibus apertè juvantur.* Quamquam hæc assertio, veluti secutura patefacient, ne utiquam veritatem tota propitiam habet. At de vetustissimorum religionibus Ægyptiorum parilia ferme Diodorus Siculus adnotavit, in libro primo Bibliothecæ: Τὰς δὲ ἐν κατ' Αἴγυπτον φασὶ ἀνθρώπους τὸ πάλαιον θεομύθους, ἀναβλέψαντας εἰς τ'

εἰς τὴν ἡρόσμον, καὶ πῶς τὸ ὅλον φύσιν καταπλαχίται καὶ
 θαυμάσιαι, ἀπολαβεῖν εἶναι δύο θεοὺς αἰδίους τε ἔκ πρώτης,
 τὸν τε Ἥλιον καὶ πῶς Σελήνην. Id est: Antiquissimos
 ajunt Aegyptii incolae, suspicientes in caelum, & non
 sine stupore naturam universi admiratos, existimasse,
 se, duos esse Deos sempiternos & primos, Solem &
 Lunam. Cum popularibus suis Caucos in ejus-
 dem cultus societatem venisse, multa sunt in-
 dicio, quae fidem sui ingeniis haud morosis fa-
 ciant. Sicut enim finitimi Cherusci à Luna
 Luneburgum suum appellavere: propterea
 quod pleraeque priscarum gentium, aestimio
 Deorum dedicatas frequentarent habitationes;
 ita nostris ab eadem denominata Diva reperias
 Lunefluvium, & Lunebergen pagum: praeter-
 rea Haselune, ex Hasio flumine, cui adsitum,
 & Luna, combinatum: denique Luningen,
 Lunenti & Loenen, vicorum pagorumve no-
 mina. Nam vici pagive, ut ab urbana confluge
 sunt immunes, ita plurimum subinde vetustis-
 simae retinent antiquitatis. Neque veri specie
 caret, quemadmodum prisci illi, contentis ur-
 bium repagulis, rura camposque ad habitan-
 dum eligebant, ita reliquias eorum, si quae
 sunt, in ruricolis quam maximè servari. Cum
 enim vis aliqua major in terras incubuerit, fa-
 cilè, quocumque Lucius vocat Deus, urbana
 cum suis abscedit multitudo: at agrorum in-

sessores, quamprimum impetus desævierit calamitatis, spes suas læti revisunt, & acceptas à majoribus possessiones, haud interrupta serie, nepotibus transmittunt. Unde, præter alia, gentiles quoq; locorum designationes, animos eorum atque memoriam pertinaciùs infedêre. Si quis hîc sententiam nostram invadat, eamque minimè se tueri posse contendat, eò quòd Romanâ quidem linguâ siderum infimo Lunæ sit nomen, at nostrate longè diversum, & vix unico elemento consonum priori, ei sic occurrendum censeo: Romanos, quum res exteris stylo propagarent, ea semper vocabula, quæ sua quisque populus invocare numina fuerat, in commentarios transtulisse suos, nemo tam excors erit qui aut sibi, aut aliis persuasum velit. Neque enim ullo credibile fit argumento, cum primitus in has terras Romana se potentia effunderet, Vulcani, Martis, aut Mercurii nomina vel cognita nostris, vel usurpata fuisse: utut latentem in illis dictionibus vim numinum sint amplexi. Nimirum, si fortè ritus aliquos, à suis haud alienos, intelligerent, vel iisdem rebus impositos Deos, ad quas Roma suos advocabat, aut insuper habitis nativis, aut ignoratis, Romæ audita sæpiuscule eis nomina circumdedêre. Tacitus exsertè, cum antiquæ religionis lucum apud Naharvalos

valos indicâisset, *sed Deos, inquit, interpretatione Romani Castorem Pollucémque memorant.* Et sub finem quarti Historiarum, cùm de numine, quod dedita superstitionibus Ægyptus ante alia colebat, luculenter verba fecisset, *plurimi, inquit, Ditem patrem, insignibus quæ in ipso manifesta, aut per ambages conjectant.* Atque ea conjectandi libido sæpe monstra peperit errorum. Ex una Plutarchi conjectatione, discas aliorum. Quia stato tempore desiderare sub tabernaculis Ebræos, eaque festis frondibus inunbrare jusserat Deus, itémque *καὶ δῶνας & ποίους* Pontificis voluerat inerrare fimbriis, idcirco, sacris eorum mysteriis que coli ipsum Dionysum temulentissimum Deorum, perquam est ipsi ridiculè existimatum. Gentis igitur nostræ Deorum nomina (nam cò redeundum nobis est) ex ingenio pleraque scriptorum provenire, rarò sic prodita, quomodo vetustissimis temporibus ipsi cultores ea frequentabant. Officere tamen nihil video, quò minùs eos populos, quos aut commercia Quiritis, aut victoriæ, ad propiorem Quiritis invitavêre notitiam, id dedisse bellatoris populi dignationi dicamus, ut avita numina, tractu temporû, Romanis salutarî appellationibus aut præciperent, aut paterentur. Ipsi equidem Romani, qui retinentissimi religionum suarum habebantur,

non

non modò nomina exotica complura toleravê-
re, sed & sacra nonnunquam exoticis fecêre
Diis, vel proprio metui, vel gratiæ eorum, qui-
buscum usu aut armis sociabantur, indulgen-
tes. Id inter infinita alia, è Walacrorum nuper
arenariis collibus eruti lapides fatentur, qui
NEHALENNIÆ, non hercle numini Ro-
mano, sed Deæ loci, sacros se à militibus Ro-
manis, præsidium illic agitantibus, ostendunt.
Et quisquam mirabitur Germanos, quòd, ce-
teris contagio peregrinitatis afflatis, & ad po-
tentiorum Deos ultrò concurrentibus, ipsi,
præter nomen, nihil ex patrio labare cultu su-
stinuerint? Atqui Peruanos etiam, antequam
nostri orbis homines cognôssent, Deum crea-
torem suâ linguâ Viracocham appellitâsse,
rerum Americanarum tradidêre scriptores:
iidem, post cognitos armis & consuetudine Hi-
spanos, non hoc solùm nomine, verum etiam
Hispanorum Dios utuntur:

— *sacra victoris sui,*

Vnâque linguam barbarus didicit puer.

Quæ cum ita sese habeant, haud sanè pœnite-
re nos debet eorum, quæ de locis, in LVNÆ
cognomentum adoptatis, diximus, ut sic reve-
rentiam Deæ altiùs locorum incolis infigerent.
Quanquam, si quis id requirat, etiam verna-
culâ linguâ, Cauci Majores pagum Maendorp,
prope

prope Visurgim, agnoscunt. Hoc quoque, de
 culta ea nostratibus Dea, ambagiosus aliquis,
 & captator affulgentis undecunque verifimili-
 tudinis, autumet afferendum, quod hodiéque
 parvuli eam nostri, ad papillas revelandas,
 puerilibus subinde blanditiis sollicitant. Con-
 stat enim, mulierculas *πυδοτρόφες*, inter fabellas
 alumnis suis deliniendis excogitatas, haud ra-
 rò sepultarum reliquias superstitionum, quæ
 plerumque pertinaciùs sequiori hærent sexui,
 tenellis sibi commissorum auribus instillare.
 Sanè & Ægyptiis, autore Plutarcho, eadem
 Diva *Μῆθ*, id est, *mater*, appellabatur. Et Isi-
 dem, cujus involuta nomine Luna placabatur
 Ægyptio, *Τιθῶν*, id est, *nutricem*, idem perhi-
 bet agnominatam Plutarchus. *Τιθῶν* verò flu-
 xit ex *νήθ*, quæ vox nihil abit à nostrate, quâ
 papillas designamus. Neque prætereundum
 forsitan est, quod de Iside apud Macrobi-
 um exstat, *continuatibus uberibus corpus Deæ omne den-
 sari*. Saturnalium lib. i. cap. x x. Quanquam
 hæc de Iside capi queunt, quatenus ea Terræ
 simul & Lunæ venerationem, unius involucro
 nominis, tegebat. Est enim utriusque, & rebus
 se communicare generandis, & piæ parentis
 instar, officia nutricandi præstare generatis.
 Sed hæc paullò longiùs arcessi credimus. Ma-
 jor euntibus aderit fiducia, si in unam atque al-
 teram

teram exspatiari causam lubeat, quæ persuadere nostris supremum hujus astri cultum valuit. Duo sunt, quæ corpora naturalia fidem sibi divinitatis inter homines acquisivêre, effectorum nota magnitudo, & eorum, quæ sciri refugerent, admiratio. Inter abdita vulgo, plerisque seculis ea ratio fuit, ob quam Luna nitorem luminis sui conderet: quippe haud satis scienti, temporum orbis implere destinatas vias, Lunamque deficere, cum terram subiens ab adspectu cognati sideris arcetur. Hoc infeliciter ignoratum non barbaris modò, quæ rudis & inconditus sensus est, sed aliis etiam, & tempora & ingenia cultiora sortitis, imposuit. Ut Annalium primo, cum languescere Luna cœpisset, miles Romanus, rationis ignarus, omen id præsentium accepit, ac suis laboribus defectionem sideris adsimulando, prosperè cessura, in quæ pergeret, existimavit, *si fulgor & claritudo Deæ redderetur*. Id adeò, sicuti cunctis Lunæ supplicibus, ita Caucis quoque naturæ excellentioris indidit opinionem: quippe, quam, vultum mortalibus subtrahendo, æternos portendere labores, & averfari facinora sua judicabant. Inter effectus ejus, uti complures orbi salutare sunt experti, ita hunc vel proprium, vel cum paucis sensêre communem, quòd habitationum suarum & peri-

pericula & securitatem illi se quodammodo intelligerent debere. Scriptum enim Plinio est, vasto ibi meatu, bis dierum noctiumque singularum intervallis, effusum in immensum agi Oceanum, ac post casus eorum memoratas, *navigantibus similes dixit, cum integant aqua circumdata, naufragis vero, cum recesserint.* Quare, cum Luna se plenius exserente, mare turgidius observassent, ut ejus desiderio se ipsum suspendere videretur, precandam sibi imprimis ejus astri clementiam credidere. Sic honorem Isidis è magno reddidit majorem, quòd Nili incrementa propemodum illuminationibus respondere Lunæ viderentur. Quam, ob maris dominatum, PELAGIÆ quoque titulo cohonestârunt, quem in Inscriptionum legere volumine licet. At parocœanus noster, ad æquinoctiorum *πλημμύρας*, quarum Luna temperatrix, annum quoque suum admirabili digerebat ordinatione. De quo cum cura differit, in secundo de Temporum Emendatione, Josephus Scaliger. Qui pulchritudinem admiratus inventi, ad Oceani *ωξομετώσεις* temporum cursus exigentis, tali signat epilogo dissertationem: *Quare non omnis sapientia penes Chaldaeos & Orientem fuit? Etiam Occidentis aut Septemtrionis homines fuerunt λογιστὴ Ζῶα.*

CAP. II.

Lunam foeminino Cauci genere profantur, masculino ceteris usurpatam Germanis. Exsculptum ex ea variatione mysterium ridetur. Sol Cauco cultus. Hama. Pueros hodiernus eo vocabulo Caucus objurgat. Nova nominis ejus excogitata ratio. Nemora Deorum Germania nominibus appellat. Ham, nemus, aut lucus. Latinorum Nemorensis.

LUnam, Caucis adoratam, exhibuimus. Quorū hodiēq; posteritas cum linguæ suæ genium agnoscit, ut sidus, adorantium plerisq; pro foeminino habitum numine, ipsi cum finitimis eodē profari genere teneantur, cūm Teutonum reliqui virili soleant efferre. Neq; verò propterea pertimescendum illis est, ne summam imperii à viris ad sese transferant uxores; quanquam tale quidpiam lepidè ac venustè in Caracalla tradidit Ælius Spartianus: *Sciendum doctissimis quibusque id memoriae traditum, atque ita nunc quoque à Carrenis præcipuè haberi, ut qui Lunam foemineo nomine ac sexu putaverit nuncupandam, is addictus mulieribus semper inserviat: at verò qui marem esse Deum crediderit, is dōminetur uxori, neque ullas muliebres patiatur insidias.* Ceterum nulli dubitamus, quin in eodem apud eos honore Sol fuerit, dux, & princeps, & moderator luminum reliquorum: ctiamsi

etiamsi pauciores hîc fugitivæ superstitionis indices ferventur. Nam & universim de Germanis proditum est, Solem eos Lunamque Deorum numero duxisse, & vix ullius populi mores admiscere, ut Lunæ colendæ opinione siderati, immunes à Solaris admiratione majestatis essent. Saxones, qui postea suum Caucis nomen obtrufere, Deum Hama sunt impensè venerati: quem vir eruditus arcessens ab Ebræorum *חמא chama*, solem fuisse, vetustissimis cultum Germanis, augurabatur. Sed cum ea vox Ebræis non Solem modò, sed calorem etiam signet, ambiguum fieri queat, Soline eo nomine litaverint, an verò Igni, quem haud minùs, quàm illum, inter priscos nostratium Deos dedicatum comperimus. Sanè ne nunc quidem, puerilem increpitori lasciviam, vocabulo *Ham* uti desistimus, tanquam obsoleti quod superest erroris, inter minas, ab interitu retrahamus. Quemadmodum sui Saxonibus ævi, formulas inter execratrices, relictam deæstri Crodo mentionem, adnotat in secundo Saxoniorum Crantzius. Aliam tamen ejusce causam appellationis excogitavimus, quæ etsi non sit ad liquidum ratione perducta, fortasse tamen immiscere se non exhibilandis queat. Haud difficile est observatu, sæpe gentiles Deum nominibus epitheta subrogasse Deum,

H quæ

quæ vel locus sacrorum, vel beneficentia grandior, vel cerimonia edidisset insignior. Id Hamæ quoque si quis accidisse conjexit, eo se veri defenderit imitamento, quòd sylvæ, in extremam altitudinem editis arboribus umbrosæ, templorum vicem majoribus exhibuere nostris. Quæ quidem templa, non ingeniis aut opibus excitata mortalium, sed à luxuriante substructa natura, in nomina sæpe coaluisse Deorum, quæ sacra erant, è loco Taciti claret. In libello de Germania: *Lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant secretum illud, quod sola reverentia vident.* Secreti vocem de luco pariliter usurpat Seneca Ep. xli. *Proceritas sylvæ, & secretum loci, & admiratio umbræ, in aperto tam densa atque continua, fidem tibi numinis facit.* Nec longè recessit ab eo Plinius lib. xii. cap. i. *Lucos, atque in iis silentia ipsa, adoramus.* Adjicit Tacitus: *quod solâ reverentiâ vident: nempe Deos, quibus sylvas fecerant cognomines, nec cohibendos parietibus, nec in ullam humani oris speciem assimilandos, ex magnitudine cœlestium, arbitrabantur: sed, in illius secreti silentio, sanctius aliquid, ac majus adspectu mortali concipiebant.* Eadem ferè de Carmelo monte secundus exhibet Historiarum: *Est Iudæam inter Syriamque Carmelus, ita vocant montem Deumque.*
nec

nec simulacrum Deo, aut templum, sic tradidère majores, aram tantum & reverentiam. Lapsu deinde seculorum, qui vel imperitiores antiquæ superstitionis erant, vel novo eam suspendere paxillo conabantur, ex adverso luci vernaculam dictionem, in proprium Deo alicui vocabulum transfudère. *Ham* Germano lucum nemúsve denotabat: unde trans Albim opposita Caucis urbs Hamburgi cœpta est appellatione donari: & in ipsa Chaucide *Stolham, Esensham, Hamhusen* perituræ vestigia vocis odoranti repræsentant. Hama igitur Saxonum esto Nemorensis. Quamquam de tali nostrorum nemore libenter illud ex Ovidii Metamorphosi repetam:

Quis Deus incertum est, habitat Deus.

Latini, quod apprime opinioni nostræ propitium est, Dianam à *παλῆς* appellitare *Nemorenses* consueverant, à nemore, quod cultui consecratum Deæ intelligebant: itémque sacerdotem ejus *regem Nemorenses*, quem memorat in Caligulæ vita Suetonius.

CAP. III.

Deorum Deus à Caucis, nomine Duth, invocatus. Vnde Ioduth, nota subitaneo pavefactis infortunio formula. Nec à publicis exulare jussa moribus. Gentiles, ab atrocior calamitate deprehensos, ad unius excitatos fuisse mentionem Dei. Ooster Saxonum Dea, solenniter mense Aprili culta, unde Paschatis festum Saxonibus Ooster. Sacris Christianis initiatos, umbras subinde quasdam

Vanania retinere gentilitatis. Præsertim si qui seriùs existère tales, aut armis adacti. Ut oppugnati à Crucigerulis, ac Saxones. Diu fœdatus residui paganismi maculâ Bremanus. Cum Marte Mercurius, inter numina Germana. Pugna, super eo, Taciti ac Cæsaris. Honori Mercurii lapidum cumuli cœdori dicati. Testibus Hesychio, Eustathio, Suida, aliis. Ejus, in Bremana dicecesi, liquidissima superesse documenta ritus. VVodan Mercurius, VVonda Lipsio. Vulnere gaudens, ac cade. Quippe Mercurium ac Martem bello junctim Germanos imposuisse. VVonda bellator Sueoni Deus. Fricco, Frea, nuptiarum domina. Mars Saxoni litatus. Hesi vetusto nomine cognitus Germano. Sacra ta forsitan ei via militaris Hesevveg aut Hessevveg. Priscorum abolitio nominum plurima sepelit antiquarum documenta superstitionum.

HAstenus adnixi Caucorum eruere Deos, qui, ut aperiebant sese colentium usibus, ita adspici ab iis haudquaquam refugiebant, nunc ad eos vela dirigimus, quos, sensuum exclusa sequestratione, sola creduntur animorum acie contemplati. Summum illud & æternum numen, neque mutabile neque interiturum, sicut omnem sui intellectum nulli propemodum subducere populorum, ita ne Germanis quidem sustinuit eripere meis, utcunque ab iis nomine *Duth* invocatum. A quo, velut à fonte suo, vocabulum *Ioduth* arcessendum judico, cujus necdum memoria è sermonibus popularium meorum excessit: præsertim, cùm ab inopino deprehensi infortunio, numen exitio advocant

cant averruncando. Quin etiam, si quem fuga abstulerit homicidii reum, collocato apud prætorium cæsi cadavere, & vulnere, quod in mortem patuit, detecto, inter alia exclamationum horribilia, quas, ex interfecti persona, magistratus ingeminat apparitor, identidem majore sono *Ioduth* vociferantem audias. Omissis aliorum ambagibus, regiâ grassemur viâ, & sine ullo flexu vocis aut imutatione, *Ioduth* ex *Io* plerisque mortalibus usitata exclamandi formula, & summo Deorum *Duth* in unum confluisse vocabulum, vel opinari, vel scire etiam audeamus. Passim hæc veræ scintilla religionis inter ethnicos emicuit, ut, quanquam singularis Dei memoriam inter prospera oblitterarent, eundem tamen inter ambigua & inextricabilia cierent: quasi veritas, ipsa cogente natura, ab invitis erumpere pectoribus amaret. Adamus Bremensis de Sueonibus: *Si quando præliantes in angustia positi sunt, ex multitudine Deorum, quos colunt, unum in auxilium invocant.* Lactantius Divinarum Institutionum lib. II. cap. I. *At verò si qua necessitas gravis presserit, tunc Deum recordantur: si belli terror infremuerit, si morborum pestifera vis incubuerit, si alimenta frugibus longa siccitas denegaverit, si sæva tempestas, si grando ingruerit: ad Deum confugiunt, à Deo petitur auxilium, Deus,*

ut subveniat, oratur. Si quis in mari vento saviente
jactatur, hunc invocat: si quis aliqua vi afflicatur,
hunc protinus implorat. Ac pauculis interjectis:
Nunquam igitur Dei meminerunt, nisi dum in malis
sunt. Postquam metus deseruit, & pericula recesserunt,
tum verò alacres ad deorum templa concurrunt,
his libant, his sacrificant, hos coronant: Deo
autem, quem in ipsa necessitate imploraverant, ne
verbo quidem gratias agunt. Pleraque in ea serie
calamitatum talia sunt, ut, ad improvisos eorum
impetus, ne hodiè quidem antiquissima
Dei obtestatio *Io Duth* animos aut ora nostra
deserat. Quò minùs videri absolum debet,
si melioribus postea sacris initiati, exuere
consuetudinem ejusce formulæ neglexere: quæ
ad hunc modum enodata, nihil ferè, præter
antiquitatem vocis, inominati continet aut
explodendi. Quamquam, si erroris haud omnino
fœcibus careret, commune propemodum
incautæ mortalitatis vitium esset, cœlestem
claritudinem segniùs admittentis, & ejuratâ
gentilitate, umbras ejus & inania retinentis.
Ita Saxones, quod Bedæ proditum, Oostera
quandam in classem retulerant Dearum, cui
sacra quotannis, Aprili recurrente, faciebant:
hinc festo, quod in memoriam mortis à Deo
dominóque nostro triumphatæ, eodem mense
celebramus, nondum ab ethnicis emanantem
depo-

deponere licuit appellationem. Mercurio, viarum itinerumque tutelæ, aggestos è lapidibus colliculos antiquitas dicabat : ejusce rei vestigium hodiè que majores inter Caucos apparet, & ritus nihil tale cogitantibus est relictus : de quo mox plura sese offerent dicenda. Præcipuè callum eorum diuturna consuetudo moribus obduxit, qui seriùs ex errorum eluctati sunt anfractibus, &, junctis suadelæ docentium armis, inviti quodammodo ac repugnantes, sacris sese melioribus addixêre. Quod eorum è plebe superstitiones indicant : qui tertio, aut quarto abhinc seculo, Crucigerulorum direptionibus fatigati, victas quidem religioni dedêre manus : sed infelicis paganismi tot in abdito cerimonias servant, ut alieni propemodum à sensu cœlestissimi mysterii videantur. Neque pueros hujus nævi majores nostros dixerim, Caroli, qui Magni cognomento noscitur, invicta felicitate compulsos, ut, posita septem lustrorum obstinatione, qualemcunque sanctioribus institutis aditum præberent. Testes sunt eorum temporum Annales, quantâ non dicam inconstantiâ (nam id facti haud æquat improbitatem) sed exagitatarum concursatione mentium, atque truculentia, à dicto regi sacramento resilierint, non aliam fermè ob causam, quàm quòd adolescere per regiones

suas Christianarum coitionum sacraria, juxta cum invitissimis ferrent. Immo, cum ad Unwanum Archiepiscopum historiam suam Bremensis perduxisset Adamus, *ille, inquit, omnes ritus paganicos, quorum adhuc superstitione viguit in hac regione, praecepit funditus amoveri.* Utique praesulum nostrorum duodecimus erat Unwanus, & eo rerum potente sacrarum, annum ab auspicio sui ducentessimū vigesimum quintum Ecclesia nostra numerabat. Neque tamen impietatis favissam atavorum vitavere disciplinam: quod insigniter ex eo loco clarebit, quem ex eodem postea scriptore de lucorum reverentia proferemus. De summate Caucorum Deo, immenso illo & immutabili, diximus: ad medioximos, ut sic loquar, & infimates, quales, cum gentium plerisque, stulta sibi finxere persuasione, disquisitio propagetur. Mercurium Caesar, ac Martem, quo loco Deos ingreditur exhibere Germani, penitus è commentatione sua proscribit. Tacitus verò tum in Germania, tum in lib. XIII. Annal. minimè sibi silentio transmittendos existimavit. Quippe Caesaris ævo, qui sesqui-seculo circiter Cornelianam scriptionem antevertit; haud perinde Germaniæ mores enotuerè, quàm Corneliano, quod magnam ejus partem superatam maximam bello perlustratam sciebat.

Et

Et quorsum aliquis horum demiretur ἀλληλομορ-
 χίαν, qui tot annorum interstitio discedere,
 cum, quos eadem tempora, locique, videre
 scribentes, in diversa judiciis ac narrationibus
 ire, sit observatum. Sed in hæc minimè nostra
 se dissertatio diffundet. Habitandum enim no-
 bis in Caucis est: utut, liberos impetus se-
 quendo, subinde finium obliviscimur regun-
 dorum. Mercurii culti clarum & illustre Cau-
 cis in Majoribus exstat documentum, si, quod
 honori ejus antiqui repererunt, attendere non
 nolimus institutum. Lapidum strues in publi-
 cis accumulabant viis, quæ sensim à viatoribus
 auctæ, in colliculorum erigebantur altitudi-
 nem, & à Deo, cui sacræ erant, Ἑρμαῖα, vel
 Ἑρμαῖοι λόφοι indigitabantur. Hesychius: Ἑρ-
 μαῖοι λόφοι, τὰς σωρὸς τῶν λίθων Ἑρμαῖος, τὰς ἐν ταῖς ὁδοῖς
 γινωσκόμεναις εἰς ἑμὴν τῆς ἐνοδοῦ γὰρ. Id est, Mercu-
 rialis tumulus significat acervos lapidum, per viam
 existentes in honorem Dei. nam positus in viis est.
 Uberius eadem Homeri tradidit interpres Eu-
 stathius, ad versum Odyss. π.

Ἦδη ὑπὲρ πόλιος ὄρε Ἑρμαῖοι λόφοι εἰσιν,

Paullum supra urbem, quæ collis prominat Herma.

Οἱ δὲ φασι, ὅτι Ἑρμαῖοι λόφοι σωρὸς λίθων εἰσιν ἐνοδοῦ,
 ἢ βωμὸς, ἢ λόφος ὑποκείμενος Ἑρμῆ ἀνδριάντι. Ἄλλοι ὅ-
 νοῦσιν Ἑρμαῖος κρινῶς λόφος, σημεῖα ὁδῶν καὶ ποσὶν ἵνα
 ἀφίστασιν μυλιασμεῖ τυχόν ἢ σαδιασμεῖ. Ἑρμῆς γὰρ φασι
 παρῶν οἷα κήρυξ καὶ ἀφῆκτορ καὶ ἡγήρας τὰς ὁδοὺς εἶπε λί-
 θος ὄρεν, ἀπεκείθε ἕξω ὁδῶν. ὅταν τὰς τοιαύτων τε ποιῆντες, ἐ τὰς

ἀδὲς τῶν Ἑρμῆ ὡς Δακτύλων ἐπιγεθαίροντες, εἰς ἑμὴν Ἑρμῆ
τὴν τοιούτων λίθων σωρὸν Ἑρμῆα ἢ Ἑρμῆος λόφος καλεῖν.

Quæ sic interpretor: *Alii dicunt, quòd Mercurialis tumulus sit acervus lapidum in via collocatus, aut ara, aut tumulus Mercurii subjectus statuae: alii vero Mercuriales communiter accipiunt tumulos, pro signis viarum, juxta aliquantam earum intercapedinem, miliarifortean aut stadio respondentem. Ferunt enim, primitus Mercurium, tanquam caduceatorem, & internuncium, purgandis itineribus, lapides, si quos inveniret, extra viam seposuisse: unde existimant, si quid imitentur, & internuncio Deorum Mercurio vias expurgent, eos in honorem Dei ejuscemodi strues Hermæa, vel colles Hermæos appellare. Deinceps ex eo ritu mysterium effodit, quòd, sicut è multorum congerie lapillorum tumulus exurgit, ita per syllabas & dictiones ad perfectionis gloriam oratio, cujus dominus est Mercurius, adscendat. Eo verò, tanquam scrupulo nimis atque stramentitio, repudiato, illi Hesychiòque, & Suidæ, è Græcorum classe, consentientem adjungimus Epigrammatarium:*

Γερὸν Ἑρμείη με πρὸς εἰχονίης ἔχδου
Ἀνθρώποι λιθινὸν σωρὸν.

*Mercurio sacrum me prætereuntis adauxit
Dextra lapillorum cumulum.*

Et è Latinis Isidorum: *Mercurius lapidum congeries*

^{caurmine}
ries in carmine collium. Nec Ebraeorum nugivendulos fugere pervulgatus inter populos ritus potuit. Scriptum enim in Glossis Thalmudicis est: *Sunt gentes, quæ colunt lapidum acervum, quem מרקולים Mercolis vocant. Cultus autem hujusmodi est: Quisquis venit, projicit lapidem in acervum illum.* Hæc, de collibus Hermæis, arcessenda nobis ex antiquitatis moribus fuere, ut relicta eorum in posteris Caucorum vestigia, quæ longa nequivit hætenus confundere dies, tantò se liquidius unicuique patefacerent. Videre est enim eximiæ celsitudinis tumulos, Bremam inter, & præfulis arce nobilem Fordam, è lapidibus accumulatos, & quidem *ενοδης*, hoc est, in ipso propemodum militarium margine viarum. Tum & ii, quibus iter isthac faciendum est, ut solent sæpe tædia viarum non fabulis modò dispungi contumantium, sed & repetitis è domestica antiquitate ludicris levare, suum quisque colliculis istis lapidem adjiciunt, & indies è magnis faciunt majores. Cœptam pertexere telam audeamus. Qui Græcis *Ερμης*, Romanis Mercurius, eum, domi nato vocabulo, *VVodan* Germanis appellatum ferunt: pro quo Lipsius, apud Paullum Diaconum, *VVonda* rescribendum putabat: quod si modernorum non displicet acrimoniæ judiciorum, prope est, ut à vulneribus & cæ-
 de,

de, tributum Deo nomen opiner: quia *wonde* pro vulnere Germanorum usurpare lingua consuevit. *Wondæ* verò, seu Mercurio nostrati, divisum cum Marte bellorū ac certaminum imperium fuisse, nec Tacitum latuit, Annal. XIII. sic scribentem: *Sed bellum Hermunduris prosperum, Cattis exitio fuit: quia victores diversam aciem Marti ac Mercurio sacravere: quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur.* Nec Bremensis in Ecclesiastica Historia præteriit Adamus. Sueones enim, qui fugatarum superstitionum reliquias in Septentrionis sui diutissimè servavere secretis, inter profligatorum numinum alia, etiam tum, Adamo florente, *Wondam* retinere, *qui bella, inquit, regit, hominūque virtutem ministrat contrainimicos.* Deinde, quem admodum pesti averruncandæ Thor, & solennitati fortunandæ nuptiarum, advocant Fricconem, ita bellorum in ambiguis *Wondam* eos implorare ducem memorat. Fricconis vocem Rerum Britannicarum scriptores *Frea* molliùs prolatam docent, atq; id numinis Saxonibus, ad quos Angli suos referunt natales, adoratum pro cupidinum matre fuisse: unde & Angli diem cognomento ejus insignem *Friday*, sicuti nos *Freitag*, ne nunc quidem appellitare dediscunt. Id quod ad nostræ fulcimentum protulimus sententiæ. Nam, sicuti *Frea*
dicta

dicta est à *Freien*, quòd amorum præses ipsa crederetur ac domina, sic ab operum suorum haud postremo denominatus est *Wōda*, quòd, in sanguinem ac vulnera prorumpente, mortaliū iracundia, partem curarum cum *Gradivo* capefferet patre. Numen autem, cui supparem Marti sunt admetiti dignationem, pro vernacula quidem Romanam admittere nomenclationem potuit, quando bellicæ virtutis hucusque claritudinem extenderunt, de quo in superioribus affatim est anquisitum: sed & reliquæ ejus nominis oppidò sunt in *Chaucide* tenues, &, si quæ probare se modestioribus queant ingeniis, eas multò confidentiùs à Germanorum rege *Marso*, quàm à *Marte* deduxerim Latino. Quemadmodum *Dithmarfos*, à *Caucis Albi* interluente secretos, & oppidum Germaniæ non unum, nomenclaturas suas à tali crediderim hausisse principio. Interim, *Martem* in *Caucorum* irrepsisse religiones, non magnâ vestigabundus aliquis operâ deprehendat è *Witechindo*, qui lib. 1. *Saxonibus* habitum pro numine *Martem* fuisse demonstrat. Necessè est enim ad expiscandum ea, quæ nullius industria scriptoris in posteritatem transfudit, à postremis ad prima regredi, & è recentioris ævi moribus æstimare præcedentium seculorum vetustatem. Neque verò de nihilo est,

est, quod immiscuit historiæ suæ Witechindus, Saxonum Deos auxisse Martem *secundum errorem paternum* : ut hanc, quasi traditam per manus, à majoribus acceperint superstitionē. Hesus aut Hessus, indigenæ Mars Germano vocabatur. Numquid publicam illi dicatam trivère nostri viam? Carolus in diplomate, quo Bremana limitat : *Dehinc ab Orientali parte ejusdem fluminis viam publicam, quæ dicitur Hesseweg*. Et omnino plura panderēt sese quæritantibus antiquorum indicia morum, nî, ut cuncta rerum, sic ipsa quoque nomina locorum, temporibus atque mutatione domita, perîssent. In eodem Diplomate : *Huic parochia decem pagos subjecimus, quos etiam abjectis eorum antiquis vocabulis & divisionibus, in duas redegimus provincias, his appellantes nominibus, VVigmodiam & Lorgoe.*

C A P. IV.

Gentilitatis audentia, cœlitibus illustres famâ viros inserentis. Cœlum humano genere repletum. Herculem Germanus admirabatur. In ejus nomen adscitum, quidquid ubique magnificum. Herois Arminii sacrata venerationi columna. Ermensul, in Saxonibus. Humanitatis prodigia principes, qui interesse divinitati suæ voluere. Partim id amoliendo mortis horrore repertum, partim augenda majestati. Coli voluit effigie numinum Augustus. Structum Tiberio delubrum. Mario superstiti libatum, Octavioque.
Sape,

Sæpe, delusis talibus, odium & invidia quasita successit admirationi. Septentrioni non insolens, functos fato mortales ενδειάζειν. Magnum Carolum cœlestibus placari cerimoniis Barbarossa præcepit. Adversus feminas insignita Germani reverentia. An rectè Tacito Velleda, aliâq; Germanorum optimates femina, ordinibus adscripta Dearum. Velleda θειάζου. Marthe Marii, aut Pythia comparanda vati. Cauco, cum vicinis, æstimata. Fulvii Ursini conjectatio. Velleda memoriam inter imprecandi superstite formulæ. Veluti Blod, ac Crodo. Cur sanctitatis epitheto decorentur gentibus alicubi deæstri.

SI quos operum magnitudo supra genium populi, & sortem extulisset temporum, iis prisca gentilitas, tanquam mortale fastigium egressis, & venerationem hominum meritis, incredibili temeritate cœlum aperiebat, exiguâ thuris impensa humanam evecta fidem beneficia pensatura. Antequam natura eos ab oculis amoliretur mortalium, invidiæ, summæ virtutis ac fortunæ comiti, colluctatos, post obitum propitiari consecratione putabant. quando, quos Diis in vita simillimos acceperant, esse confiterentur Deos. Perquam facetè Tullio scriptum est in primo Tusculanarum, totum prope cœlum humano genere completum esse. Qui, cum paullò antè differuisset, mortem non interitum esse omnia tollentem, atque delentem, sed quandam quasi migrationem com-
muta-

mutationemque vitæ, quæ in claris viris & feminis dux in cœlum solet esse, in ceteris humi retineretur, ac permaneret tamen, *Ex hoc, inquit, & nostrorum opinione, Romulus in cœlo cum Diis agit ævum, & apud Græcos, indeque perlapsus ad nos, & usque ad Oceanum, Hercules tantus & tam præsens habetur Deus.* Herculem Germani quoque semideos inter heroas dicaverant, quem, veluti primum omnium virorum fortium, ituri in prælia canebant: sive is celebratus autorum monumentis Hercules fuerit, sive, quod credibilius est, regum aliquis magnitudine operum haud inferior Hercule, in cuius nomen, quidquid ubique magnificentum & egregium esset, antiquitas adsciscebat. Postea Cheruscorum duci Arminio, terrori populi Romani, qui non primordia ejus, sicut alii reges ducesque, sed florentissimum lacefferat imperium, primò quidem ab admirabundis popularibus, deinceps ab accolis, & inter eos haud dubiè nostris, eadem contigit honestari veneratione. Testantur enim vetusti Francorum Annales, Carolum, captis Saxonum castellis, statuam, quæ vocabatur Ermenful, ad evellendam ex animis supplicantium insaniam, disturbasse: quæ quidem statua primitus Arminio, fortitudinis atque magnanimitatis principi, posita tanquam heroi fuit, ut, ignorato
scripti-

scriptilium usu elementorum, excelsæ virtutis monumentum ad posteros esset: sed majorum gratitudinem feciùs interpretante subsequentiùm inscitia seculorum, quod in plerisque factitatum nationibus scimus, ea, quæ clari viri dicata meritis erat, præsentem exhibere Deum credebatur. Hinc non alium ab Arminio Deum *Ermum* vel *Irmum* istum autumo fuisse, quem Saxonis inter numina recensent. Haud tamen aquilonis soboles assentationes eorum atque impietatem adæquavit, quorum principes sæpe non consequebatur modò, verùm etiam comitabatur divinitas. Prodigia humanitatis interesse divinitati suæ voluère, ne Deos se fieri metuerent, & memoriam consecrandæ post obitum immortalitatis horrerent. Præterea accensam inflammabat ambitionem, quòd, opinione cœlestis magnitudinis, obruere dignatione reges, & nullis jam exceptionibus, subjectis imperitare superbiùs liceret. Hinc mortalium postremus, qui epularis concilii decreto Deum facere Alexandrum nitebatur, inter cetera palporum, quos unà discumbentibus obtrudebat, Persas non piè solùm, sed etiam prudenter, reges suos inter Deos colere, dislerebat: *majestatem enim imperii, salutis esse tutelam.* Curtius lib. VII. Et ipse deinceps Alexander, gloriæ scilicet suæ

I minimè

minimè refragatus, cum affectatæ divinitatis invidiam averruncaret, *illud*, inquit, *pene dignum risu fuit*, quod Hermolaus postulabat à me, ut averfarer Iovem, *cujus oraculo agnoscor*. An etiam quid Dii respondeant, in mea potestate est? Obtulit nomen filii mihi: recipere ipsis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Vtinam Indi quoque Deum esse me credant. Lib. VIII. Nec alia mens Cæsari fuit Octavio, quando coli se templis, per flamines ac sacerdotes, aut voluit, aut permisit: & quidem *effigie numinum*, ait Tacitus, id est, ut radius, hasta, fulmen, quæ Deorum adponebantur statuis, Cæsareo fuerint adposita simulacro. Successor Octavii Tiberius, quamquam se mortalem esse, & hominum officia fungi, satisque habere, si locum principem impleret, & senatum testaretur, & meminisse posteros optaret, Asiæ tamen civitatibus, ipsi matrique Livix delubrum exstructuris, haudquaquam est adversatus. Misera verò mortalitas, quæ non spe præsumit immortalitatem, sed præsentis sibi divinos adscribi postulat honores: sic obsequiis emollita fortunæ, ac principalibus ad superbiam detorta copiis, ut subinde cœlestem non dici tantum se, sed etiam credi velit, quasi perinde animos frenare parentium possit, ac linguas. At, dum gloriæ consulit, ac majestati supra conditionem

nem

nem hominis elevandæ, pulcherrimis templis, & mansuris destituitur imaginibus, quas in animis & affectibus subditorum erigere sibi principes debent. Odit enim quisque, quem perhorrescit, & exire quamprimum è contubernio mortalium optat, qui Deum honorem sibi præcipit haberi, antequam agere inter homines desierit. Itaque pusilli isti, qui sponte ad omnem assentandi libidinem projecti, nec ulla vi majore compulsi, vivos ac videntes cœlo dicavêre, rebus felicissimè gestis invidiam tali adulatione contraxêre, cœlestinque dignationem non dedêre summatibus viris, sed abstulêre. Neque enim altiùs evexêre magnitudinem Marii, sed eminenti fortunæ ejus æmulationem addidêre comitem, qui, ob copias barbarorum contusas, cœlestium veneratione adhuc in homine perseverantem sunt prosequuti. De quo sic in vita Marii Plutarchus:

Μάλιστα ἢ οἱ πολλοὶ κλίτην τριώμης τρίτον ἐκείνον ἀγρόδιον, ὡς εἶχ' ἠπίονα ἔκελευε τρίτον ἀπεσωθῆναι τὸ κίνδυνον. ὁ-
 θυμὸς μάλιστα μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν ἐπασι κατ' οἶκον, ἄμφω
 τοῖς θεοῖς, καὶ Μαρίῳ δειπνῶν ἐλοιβῆς ἀπήρχοντο. i. e. Atq;
 adeò illum plebs urbana tertium Romæ conditorem
 appellavit, quòd Gallico hoc non levius avertisset di-
 scrimen, latiq; cum liberis & conjugibus quisq; domo
 in cœna Diis & Mario libaverunt. Id enim sic ac-
 cipio, quemadmodum de plebecula canit

Horatius, Augusti beneficia divinis pensante
cerimoniis: condere quemque suis in collibus
diem, ac dein ad vina redire lætum, alterisque
mensis Augustum adhibere Deum, & numen
ejus, defuso pateris mero, Laribus admiscere.
Pudentius ii, qui, nullum esse eundem & diu-
turnum & præcocem fructum rati, & inter-
vallo spem consequendæ divinitatis indigere,
eo demum tempore, quo invidiam secum vi-
ventium vicissent, cœlestes magnis animabus
decrevêre religiones. Sueci, ut fugatas alibi
diutiùs aluêre superstitiones, sic heroum quo-
que divinitatis seri admodum exstiterunt ad-
miratores. Adamus: *Colunt & Deos ex homi-
nibus factos, quos pro ingentibus factis immortalita-
te donant.* Quid, quod ii, qui paganorum mise-
rabantur scilicet amentiam, sanctiorem religio-
nem futilibus, & è prisca gentilitate repetitis
interpolavêre superstitionibus? Nám, quem-
admodum Pontificis Maximi stolam titulúm-
que, nec non alia fatiscentis impietatis insignia,
qui primi nomen Christianismo dederunt Im-
peratores, augendæ reverentia retinuêre: ita
seculis abhinc non adeò multis, Fridericus,
quem Barbarossæ cognomentum à reliquis se-
cernit Fridericis, Carolum Magnum addi nu-
mero divorum, & cœlestibus placari cerimo-
niis præcepit. Sed me veterum recentiorúm-
que

que morum reputatio longiùs tulit: nunc ad inceptum redeo. Non solis sapere datum maribus, sed & feminabus inesse sanctum aliquid & providum Germani putabant: nec aut consilia earum adspernabantur, aut responsa negligebant. Tacitus Histor. iv. *Mumius Lupercus legatus legionis, inter dona missus Velledæ. Ea virgo nationis Brucleræ latè imperitabat: vetere apud Germanos more, quo plerasq; feminarum fatidicas, & augescente superstitione arbitrentur Deas. Iterum, de Germaniæ moribus: Vidimus sub divo Vespasiano Velledam, diu apud plerosque numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam, & complures alias, venerati sunt, non adulatione, nec tanquam facerent Deas. Mulieres, inquit, in classem retulère cœlestium, quòd esse cœlestes crederent, alieni ab inverecunda nostrorum hominum Apotheosi, qui Deos faciunt, quos mortalium haudquaquam excedere fastigium sciunt. Pace summi dixerim autorum, plusculum cordatissimæ nationum tribuit, quàm vel ipsi agnoverint, vel relictus humano generi sensus admiserit divinitatis. Ecquæ gens tam barda unquam fuit aut excors, ut plerasque feminarum non modò fatidicas, sed augescente superstitione fuerit arbitrata Deas? Utique nullam feminarum cœlitibus adscripsère, præsertim quæ famæ interessent*

suæ, sed, quòd conscias cœli crederent, ac,
 Deum munere, futurorum præfagam callere
 scientiam, idcirco, in magna temporum acer-
 bitate, oraculi vicem monitus ipsarum obti-
 nuere. *Velleda auctoritas adolevit, quia prosperas
 Germanis res, & excidium legionum prædixerat.*
 Histor. I V. Propterea Dio in eclogis *ἡ δὲ νεστο-
 ρείων* Velledam ait in Celtica sive Germania
 fuisse *θεοῦ ἰσχυρῶν*, id est, *furore afflatam divino*. Non
 magis igitur Dearum numerum auxit Velleda,
 vel quæcunque alia nostratium heroinarum,
 quàm aut Pythia vates, quæ, Apolline plena,
 responsa consulentibus fundebat, aut Martha
 Syria, ad cuius instinctum atque divinationem
 præcipua negotiorum Marius dirigebat. De
 Velleda Caucos quoque non humile fecisse ju-
 dicium, vix est ut ambigere cuiquam liceat:
 nam & vicinæ Chaucidi terræ sedem ac domi-
 cilium sacerrumæ virgini præbuere, & *latè*, in-
 quit Tacitus, *imperitabat*, id est, dissitorum in-
 colas tractuum gloriæ atque existimationis
 suæ amplitudine conjungebat. Quin & deli-
 berandum Fulvius Ursinus existimabat, annon
 species barbaræ mulieris humana grandior
 quæ Drusum, jam Caucis gravem, & arma la-
 tius proferre destinantem, tendere prohibuit
 ulterius, ad Velledæ sit referenda majestatem.
 Cui tamen deliberationi temporum videtur
 inter-

intercessurus hiatus. Quippe seculum ferè Dru-
 si res dividit à Vespasiano, quo Romæ potien-
 te, excelso illustrique loco sita laus & admira-
 tio viventis Velledæ fuit. Denique memoriam
 ejus inter imprecandi superstite formulas
 censeo: siquidem joculariter alicui malum op-
 taturi, die *Veldten* advocamus: prout genti-
 lium præstites errorum, desertoribus sui risum
 deinceps atque ludibrium debent. Non est au-
 tem tanto opere mirandum, Velledam nostro-
 rum adhuc temporum inerrare sermonibus. De
 Crodone dictum alibi nobis est, quem pessi-
 ma rerum detestaturi Saxones usurpant. Ita
 Blodi, quem lib. i. locat inter aquilonis nu-
 mina Grammaticus Saxo, sepultam, irâ fer-
 vescente, resuscitant appellationem. Sed nec
 illud quicquam de sententiæ nostræ probabili-
 tate detrahet, quòd vulgus hominum, Veldtæ
 nomen usurpando, sanctimonix quendam præ-
 mittere titulum consuevit: ac si ad eos tantum-
 modo Divos Veltæ referenda citatio foret,
 quos, eliminatis prioribus, succedere inferioris
 ævi superstitio jussit. Nam & alii plures in me-
 liorum adsciti consortia religionum, depre-
 hendunt nihilominus ethnicos hodiè que de-
 astros sanctitatis epitheto venustare. Nempe,
 cum florescere passim Christianorum incipe-
 ret disciplina, multò quidem illa divinior eth-
 nicif-

nicismo, sed, vitio temporum sibi dissimilis, & ethnicorum imitamentis incrustata rituum, multorum minùs erecti spiritus novos, quos accipiebant, deunculos ab antiquissimis suis operosiùs secernere neglexerunt: unde cognominis Sanctorum utrisque reverentiam permisere, & reos simplicitatis suæ feros unà posteros fecere.

C A P. V.

*An fluminum affecerit sanctimonia Caucum. Aquarum admiratores, qui corporum nobiliora naturalium placavere. Semlandi fontes adeunte pollui Christiano putabant. Aquatilium cultor Septentrio demoniorum. Alveorum vorticibus inspectis exitus rerum fatidica Germanorum mulieres explorabant. Hesso fontes consecrati, Saxonique. De sacro lucorum horrore. Penetrates Dii, qui in penetrabilibus emitigati sylvarum. Inibi suspensa, qua precipuè cœlitum dicata cupiebant honori. Ut imagines ferarum, signa militaria, ab hoste reportata spolia. Duci tale placuit institutum Cherusco. Domesticos à situ vindicaturis mores inscitia sepe rubiginem detergi, si finitimorum adhibeat in consilium instituta. Sacra Slavorum arbores. Bremanos lucorum diu terror afflavit. In iis Velleda dicatum nemus. Et Oostera Diva. Caspitiæ nemorum ara. Tumuli nostratibus in sylvis exsurgentes. Exposita Dio Saxoniorum monimenta numinum. Templorum claustra non soli duxerunt inferiora Deum magnitudine Germani. Divinitatis imminutionem credidère, Deos in humani oris effigiare similitudinem. Placanda tamen admisere signa divinitatis. Isidis signum
liburna*

liburna Suevo. Truncis, aut columnis, Saxoniorum commissa Divum representatio. Venerem Paphiam orbis, Ephesiam Dianam truncus signabat ulmeus: ut Terminum stipes. E Tacito, Germanorum comparatio cum Iudeis.

AN verò Cauci fluminibus etiam ac fontibus inesse quiddam credidère venerandi? Certè, cui paulò magis anxie sculpturire talia libeat, suspicari ex irritatoribus eorum sermonibus queat, eos, ut de aliis, sic imprimis de fluviolo, cujus hodièque priscum superest nomen, opinionem naturæ concepisse sanctioris. Liquet autem antiquorum ingredienti commentarios, eos ferè, qui Solem, Lunamque, & alia non subtrahentia sese sensibus, inter numina dicavère, ne aquis quidem sacri horroris ademisse majestatem. Magnorum fluminum capita venerabantur, subita & ex abdito vasti amnis eruptio aras habebat: colebantur aquarum calentium fontes, & stagna quædam vel opacitas vel immensa sacrabat altitudo. Italiam rigavère, quæ hominum servire dedignantur usibus, nec navigatione, nec natatu temeranda mortali. Plinius lib. iix. de Clitumno: *Pons terminus sacri profanique: in superiore parte navigare tantum, infra etiam natare concessum.* Idem libro eodem, de lacu Vadimonis: *Nulla in hoc navis, sacer enim est.* Semlandi, cum

cetera non alieni à Christianorum commerciis
 essent, fontium atque lucorum, adeuntibus il-
 lis, violari cerimonias putabant. Adamus, in
 libello de situ Daniæ, & reliquarum, trans
 Daniam, regionum: *Vsque hodie profectò inter
 illos, cùm omnia communia sint nostris, solus acces-
 sus prohibetur lucorum & fontium, quos autumant
 Christianorum pollui accessu.* Sueones, & aliæ
 Germanorum Septentrionis afflatæ sidere na-
 tiones, dæmonia quædam placavêre, *ἐν ὕδασι
 πηγῶν τε καὶ ποταμῶν εἶναι λεγόμενα*, *quæ in fontium flu-
 minumque undis esse traduntur.* ut rerum Gothi-
 carum lib. II. Procopius adnotavit. Et sacræ
 Germanorum mulieres, in quarum animis quid-
 dam præsentens atque fatidicum inerat, in-
 spectis alvei strepentis vorticibus, latentium
 rerum eventus antecapiebant. De quo, Stro-
 matum libro primo, Clemens Alexandrinus.
 Atque, uti propiùs aliquantò nostros attinga-
 mus, Hessi seu Catti, in quos Caucorum tel-
 lus excurrrens sinuabatur, fontanarum diu cul-
 tores exstitêre lympharum. Wilibaldus: *Tum
 verò Hessorum jam multi Catholice fidei subditi,
 ac septiformis spiritus gratiâ confirmati, manus im-
 positionem acceperunt. Et alii quidem, necdum ani-
 mo confortati, intemerata fidei documenta integrè
 recipere renuerunt: alii etiam lignis, & fontibus
 clanculo, alii autem apertè, sacrificabant.* Denique
 Saxo-

Saxones, Chaucii nominis in vafores, opacarum arborum admiratione fontium junxere consecrationem: ut Ecclesiasticæ Historiæ libro primo cap. vi. Bremensis retulit Adamus. Cùm autem duo isthæc rari separaverint cultores, haud incommodè, ab annicis sacris, atque fontanalibus, ad lucorum transeo religiones. Augustiora templorum structuris nemora videbantur, vetustis arboribus & solitam altitudinem egressis frequentia, & conspectum densitate ramorū aliorum alios protegentium submoventia: ipsa illa proceritas sylvæ celsioris, & secretum loci, & admiratio umbræ, in aperto tam densæ atque continuæ, fidem alicujus numinis faciebat, quòd recessus illos tam propitium ac præsens, quàm cœlum, ac sidera, infideret. Itaque sacra ac cœrimonias luci possidebant: illic aris adolebantur honores, & ritu solemnium Deum averruncabantur iræ. Cùm Annal. II. Arminius Flavium fratrem per fas patriæ, & vitam obtestaretur libertatem, ne gentis suæ desertor & proditor, quàm imperator, esse mallet, *penetrales Germania Deos* adiciebat. Penetrales Deos haud interpretor alios, quàm quos in sacrorum nemorum penetrabilibus, arcano terrore, & sancta quadam reverenti sunt ignorantia. Quemadmodum penetrabile, pro dicato Diis interiore nemore, pariliter in
Germa-

Germania Tacitus usurpavit. In ejuscemodi
 frondibus obducto recessu, quidquid cœlitum
 præcipuè dicatum honori cupiebant, veluti
 votivum aut sacrum suspendebant. Histor. IV.
Depromptæ silvis lucisque ferarum imagines. Ea-
 rum videlicet, quas peculiariter alicui sacra-
 rant Deorum, ut mutuato ab inquilinis sylva-
 rum symbolo, amicam sylvis percolerent divi-
 nitatem, & delecti animalis insigni, ab aliarum
 fecernerent sese cultoribus superstitionum: sic-
 uti de Æstiiis in Germaniæ reperio Moribus:
*Matrem Deum venerantur. insigne superstitionis
 formas aprorum gestant.* Simplicius effigies in
 eadem Germania vocat: *Effigiesque, & signa
 quædam detracta lucis in prælium ferunt.* Signa
 pro militaribus sunt accipienda vexillis: ad
 quem sensum illa nobis antecedentia præeunt:
*velut Deo imperante, quem adesse bellantibus cre-
 dunt.* Bellorū tractator populus, victoriâmq; &
 opes à Diis sperare doctus, ut vi famâq; age-
 ret majore, inter devota, militiæ quoque para-
 tûs habuit. Haud paullò tamen moderatior,
 quàm qui barbariem scilicet eis objecere, Ro-
 mani, qui aquilas suas, & affixos aquilis im-
 peratorum vultus, æquatâ diis honestavere re-
 verentiâ. Non verò gentilia tantùm præcel-
 lentibus arboribus signa suffixere, sed & ho-
 stibus erepta: quæ quidem, præliorum immi-
 nente

nente discrimine, detracta lucis, cum copiis suis intulisse campo videntur, ut quocunque oculos acies intenderet adversa, captivitas, cladésque & dira obversarentur omina. De iis, quæ concisis reportaverat legionibus, ita Cheruscorum ductor Arminius: *Cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quæ Diis patriis suspendit.* Annal. I. Erant autem ad Orientem confines Chaucidi Cherusci, atque adeò eorum moribus metiri facilè nostrorum consuetudinem queas. Ad quorum odorandas ceremonias, sequiore continuatas seculo, identidem finitimorum levi nos circuitu deducunt annales. Slaviam minorem oppidò exiguum à nostris dirimebat intervallum. De qua sic autor incertus Chronici Slavici, cap. xxiv. *Officio peractò valde liberaliter Prebeslaus regulus nos collegit, altera nocte quidam potens dictus Thessemar, ubi in nemore vidimus arbores sacras, Deo Aldenburghensium Prone consecratas, quas tamen incendimus, non sine magno metu gentilium Slavicorum.* Iterum cap. xxv. *Vetuit comes, ne Slavi de cetero jurarent in arboribus.* Quanquam hîc ad vicinorum nihil opus erat decurrere conspirationem: siquidem de Caucorum posteritate testis omni exceptione major est Adamus. Lib. II. cap. xxxiii. de Unwano Archiepiscopo: *Ille omnes ritus paganicos, quorum adhuc*
super-

*superstitio viguit in hac regione, præcepit funditus amoveri, ita ut ex lucis, quos nostri paludicola stultâ frequentabant reverentiâ, facerent ecclesias duodecim renovari. Qui Lipsii stare judicio volent, germanam Velledæ scripturam *VVelda* fuisse censentis, haud longè forsitan à vicinia veritatis aberrabunt, si lucum *VVildloch* ejus adscriptum crediderint honori. *VVildloch* enim nihil denotaverit aliud, quàm tacentis alicujus loci solitudinem, *Weldæ*, aut molliùs effando, *WILDÆ* cognomine celebratam. Sic autem legitur in Diplomate Caroli Magni, quo Bremensem auspiciatur Episcopen: *Deinde ipsum flumen, & Amrivum lucum sylvestrem, quem incolæ loci VVildloch nominant.* Veri fortè similiorem speciem habeat, in Chaucide Majore nemorosum pagum *Oosterholt*, à Saxonum Dea *Ooster*, quam cap. III. memoravimus, & illi dicata saltuosa sacrarum arborum frequentia, denominatam. Ceterum, in illo silentio lucorum, aras è cæspitibus æstimatrix sylvestrium religionum gentilitas erigebat: super iis potissimum altaribus perlitatura, quæ & communem cum opacitate templorum suorum originem præferrent, & ob cultus simplicitatem faventioribus uteretur superis. Tales aræ *Gramineæ* Maroni vocantur *Æneid. XII. Silius Italicus lib. VII.**

— *Hinc (venerabile visu)*

Cæspite

Cæspite de viridi surgunt properantiùs aræ.

Lib. XVI.

Et simul exstructis cæspes surrexerat aris.

Apulejus: *cæspes libamine humigatus*. Nec aliæ fuerunt, ex eruditorum sententia virorum, *lucis propinquis barbara aræ, apud quas (Arminiani) tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactaverant*: de quibus in pulcherrima Varianæ cladis repræsentatione Tacitus Annal. I. Ad eundem altarium honorem referendi mihi tumuli videntur, qui passim, sub nostrarum umbraculis sylvarum, in modicam eriguntur altitudinem, ea subinde specie surgentes, ut facilè se mortali probent operâ congestos. Lucem igitur libertatis etiam illæ tenebricosæ majorum nostrarum religiones amavêre, nec parietibus aut tectis includendos existimavêre Deos: unde, qui Saxonum deinceps elidere sunt aggressi cerimonias, posita sub dio superiorum reperêre monimenta. Quod & aliorum nonnunquam populorum animos intravit, qui cœlitum suorum aliquibus *ὀψιθρα*, seu carentia tectis ædificavêre templa: quale Termino, nec non Dio fidio Roma, & inter Vejoves alicui struxerat Attica. Persæ verò, quorum & mores feruntur, & lingua, mirificè cum indole conspirare Germanorum, non modò ipsi structa manibus delubra Deûm inferiora magnitudine putant,

αὐτὰρ

ἀλλὰ καὶ καὶ (Herodoti sunt in Clio verba) τοῖς ποιηταῖς
 μωροῖσι ἐπιφέρουσι. Id est, *sed & illos, qui hæc faciunt, accusant insaniam.* Atque eam ob causam, in notissima illa, lippósque ac tonsores haud fugiente Xerxis expeditione, Græcorum templa ruinis credantur & ignibus deléssè: quòd ægris intuerentur oculis, ambitu murorum immensæ præsentiam coërceri majestatis. Quamquam ejusce fluxui narrationis objici scopulus queat: siquidem dux Persicæ militiæ Datis, cùm inter reliquorum magnificentiam templorum, & deformes reliquias, intercedere momentum voluisset, curatè nihilominus Apollinis ædem ab excidio defendit: non alia delinitus hercle persuasione, quàm quòd illatam Apollini Græco vastitatem ad patrii Mithræ (nam uterque haud alius à Sole erat) pertinere vereretur imminutionem. Utut inflammatorû sit ambigua ratio delubrorum, in hoc tamen Persarum sensus atque Teutonum coit, quòd uterque populus insulsum atque impium credidit, immortalia in speciem assimilare mortalium: rati mentium puritate meliùs divina, quàm vultuum nostrorum exprimi lineamentis. Itaque nulla superos imitantia tulêre simulacra: sed aut solis eos concepêre mentibus, aut hæsitaciones castigaturi plebejas, noscenda qualibuscunque figuris signa proposuêre.

Quem-

Quemadmodum Suevorum pars Isidem, aut supparem Isidi propitiatura Divam, signum in modum liburnæ figuratum respiciebat. Ac, qui Caucorum postmodum ac confinium debellavere superstitiones, truncis ut plurimum, aut columnis, commissam numinum videre repræsentationem. Adamus Bremensis lib. I. cap. VI. *Truncum quoque ligni, non parvæ magnitudinis, in altum erectum sub divo colebant, patria eum lingua Irmensul appellantes.* Witechindus Chronici Saxonici lib. I. *Sacra sua propria veneratione venerati, nimirum Martem, effigie columnarum.* Neque hæc numinum sublimitas, haudquamquam in similitudinem detorquenda mortaliū, totam se gentium ceteris subtraxit. Nam & Paphiæ simulacrum Veneris non faciem mentiebatur humanam: sed continuo orbe, latiore initio, tenuem in ambitum metæ modo exsurgebat: cujus rei positam in obscuro rationem Tacitus fatetur Hist. II. & Ephesinæ signum Dianæ truncus erat acutus ulmeus, unde Ephesus antiquitus Πτελέα vocabatur, cives Πτελεῖοι, Πτελεῖά, auctore in Urbibus Stephano. Quemadmodum de Deo Termino non absimilia cecinit Albius Tibullus lib. I. Elegia I.

*Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris,
Seu vetus in trivio florida ferta lapis.*

K

Unde

Unde Prudentius:

Deasciato supplicare stipiti,

Verris cruore scripta saxa spargere.

Nostros verò, cum popularibus suis, Caucos, si narrantem committere secum libeat ethnicum scriptorem, à purissimo sole Iudæorum, cœlo quondam unicè dilectorum, haud adspernandum lumen afflavit. Quippe profanos utrique, & reos imminutæ supremæ majestatis arbitrabantur, qui Deo, quem mens non caperet adorantum, respondentia faciebus adorantum affingere lineamenta consuêssent. Sed quid ego meis ineptiis verborum ejus detero gravitatem? De Iudæis, Histor. v. *Iudæi mente sola, unumque numen intelligunt. Profanos, qui Deum imagines mortalibus materiis in species hominum effingant. Summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla simulacra urbibus suis, nedum templis sunt. Non regibus hæc adulatio, non Caesaribus honor. De Germanis, in dicato moribus eorum libello: Nec cohibere parietibus Deos, neque in ullam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine cœlestium arbitrantur: lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant secretum illud, quod solâ reverentiâ vident.*

C A P.

CAP. VI.

De Romanorum expeditionibus, in Caucos susceptis.

Magnitudo rerum Romanarum amplificata nimis atque producta. Quod, praeter ceteris, in Germania tentata verum. Cujus edomanda praecipua flagravere cupidine. Unde falsi de subacta triumpho. Et affectatum Germanici cognomentum. Speciatim in appetito vicino nostro deprehensum Cherusco. Tempora Chaucidis agitata disspescuntur in ea, quae florentem videre Romam, quaeque deficientem. Priora rursus in ea, quae Quintilii fatum aut antegressa sunt, aut subsequuta. Livia Drusus in Caucos ab Augusto missus. Inter fossa, quae Drusina, ducenda causas, Friso Caucisque subigendi. Burchana, seu Borcum, insula subjugata Druso. Qui primus in Caucum, finitimisque movit. A promovendis destinationibus oblata, ultra modum humanum, specie muliebri, deterritus. In Transrhenanis mortalitate functus. Oblatum Plinio somnium, de rebus ejus aeternitati mandandis. Fratris Tiberii felicitas, in Chaucide prosperè bellantis, amplificatore stylo descripta Vellejo. Cujus erga potentiores adulationis scriptio elegantiam deturpat: in Germanicianis exstans imprimis elucensque victorius. Inter victos insigne discrimen, ac domitos. Hallucinatio Velleji, pelustratum armis, quod ab Albi Rhenum dividit, interstitium describentis. Ante Variani exercitus interneccionem male coharens, in Germania, dominatio Romani.

NE praecipui quidem gravitate scriptores
adeò in potestate stylum habuere suum,
uti non in admiratione Romanae magnitudinis
K 2 defixus,

defixus, supra veri extolleret omnia fidem. De maris immenso dominatu Dionysius Halicarnasseus Originum lib. I. *Κρατεὶ θαλάσσης, ἔμμενον τὸ ἐντὸς Ἡρακλείων στήλων, ἀλλὰ ἔτ' Ὠκεανίπιδος, ὅση πλεῖστα μὴ ἀδύνατος ἐστὶ.* Id est, *Universi maris domina est (Roma) non solum illius quod intra Herculis columnas habetur, verum & ipsius Oceani, quicumque est navigabilis.* Nec parciore est in extendendo terrestri imperio Polybius, identidem professus in Historiarum libris, se scribente, id est, nondum ad ultimum evecta fastigium re Romana, omnes orbis terrarum cognitae partes imperio fuisse Romano subiectas. Aequat Achæi grandiloquentiam indigena Crispus, quo loco demiratur, Catilinam cum complicitibus seque remque publicam, obstinatis animis, perditum ivisse, *cum populo Romano ad occasum ab ortu solis omnia domita armis parerent.* At ea tempestate, præter eos, qui versus Austrum deflecterent aut Aquilonem, ipsi, cum Indis aliisque, subditus Orienti Parthus neque vim Romulidæ neque clementiam senserat. Auxere, qui Annal. III. Tiberii Druso, futuro rectori generis humani, quo minus Urbis Deos adiret, nullum aliud, nisi adrogantiam, objectum impedimentum indoluere. Sed & Cæcilium Minutii Felicis audi: *Sic eorum potestas & auctoritas totius orbis ambitus occupavit:*
sic

*sic imperium suum ultra solis vias, & ipsius Oceani
 limites propagavit. Talibus infinitum scatent au-
 torum monumenta pompis, haud minus in
 peculiarium mentione regionum locupletia.
 Fama virtutis ac moderationis Augustus Indos
 etiam, cognitarum gentium abjunctissimos,
 pellexerat ad amicitiam suam populique Ro-
 mani ultrò per legatos ambiendam. Hinc,
 domitos Indos, mirifica conclusione, nescio
 quis Messalla deducit: *legatos, inquit, misè-
 re, ad obsequia se paratos profitentes, ut nonni-
 hil te imperante haud superesset indomitum.* Cu-
 jus postea supergressus est adulationem assen-
 tator nummius, qui Trajano provinciam ad-
 scribit Indiam, cujus nec ipse finibus incu-
 buerat, nec antecedentium ullus Imperato-
 rum. Ceteris indelibatis, haud facilè repe-
 rias alibi segetem amplificationum liberalio-
 rem, & ambitionis exempla majora, quàm
 in tentatæ quondam historia Germaniæ. Pœ-
 ne nullum bello populum tentavit, cujus de-
 bellati decus ardentius concupiverit Roma-
 nus. Seneca de Ira lib. I. cap. XI. *Agedum illis
 corporibus (Germana dicit) illis animis delicias, lu-
 xum, opes ignorantibus, da rationem, da discipli-
 nam: ut nihil amplius dicam, necesse erit nobis certè
 mores Romanos repetere, id est, antiquos illos,
 verèque Romanos, ac hostium pares animosæ**

duritiei. Eò igitur certiozem spe præsumebat
 æternitatem, quò bellicosior eam hostis atque
 durior præberet. Animi altitudo singularis, ac
 libertas acerrima vincendi, quiescere victuri
 non sinebat ambitionem aut frenari. Quamob-
 rem, quò pervenire solidæ laudis itinere de-
 sperabat, eò sæpe per umbras & inania, visuris
 irridenda lecturisque, adscendere conabatur.
 Cùm Germanicæ expeditionis impetum Cali-
 gula cepisset, ac post plurimos ludicri belli mi-
 mos, ad ultimum conchas, spolia scilicet Occa-
 ni, Capitolio Palatioque debita legisset, in-
 terim absentem Senatam populúmque gravif-
 simo objurgavit edicto, quòd Cæsare prælian-
 te, & tantis discriminibus objecto, tempeſtiva
 conviviam, circum, & theatra, & amœnos cele-
 brare non erubescerent secessus. Dein ad splen-
 dida triumphii conversus, *Galliarum*, inquit
 Tranquillus, *procerissimum quemque, & ut ipse
 dicebat, ἀξιόθετα μὲν ἔσθ' ἔστιν, ac nonnullos ex principibus
 legit ac seposuit ad pompam: coëgitque non tantum
 rutilare, & submittere comam, sed & sermonem
 Germanicum addiscere, & nomina barbarica ferre.*
 Quem, ut Vara Vibiam, imitatus est postmodo
 Domitianus, cui, Tacito revelante, *inerat con-
 scientiam, derisui fuisse nuper falsum è Germania
 triumphum, emtis per commercia, quorum habitus
 & crines in captivorum speciem formarentur.* Ger-
 mani-

manicas victorias honestati novo nomine mens
 ses fatebantur: ea CAPTA, cum tropæo,
 nummis inscribatur Imperatorum. Qui non
 alio magis censerī cupiebant æstimarique co-
 gnomento, quàm GERMANICI. Quæ in
 seditionem effervescebant apud Germaniam,
 jactabundas adspice legiones: *sua in manu sit am-
 rem Romanam, suis victoriis augeri Remp. in suum
 cognomentum adscisci Imperatores.* Annal. I. Do-
 nec in ipsa sensim Chaucide deponamur, stri-
 ctim libet homoriam attingere Cheruscidem:
 quæ tantus dominæ Romæ terror exstitit, ut
 hujus ipse terror Octavius, cæso Quintilio, au-
 gustam parieti frontem desperabundus illide-
 ret. Ultionem aut peragentem Cæsarem Ger-
 manicum, aut peracturum, quot exquisitæ pa-
 trum adulationes, quot meritis sublimiores
 identidem dehonestârunt honores? Chattos
 confines populatus, dedentem se cum filia co-
 miter exceperat Segesten: ilicet auctore Ti-
 berio nomen Imperatoris accepit: unde cavil-
 lator Arminius Annal. I. *magnum imperatorem,
 fortem exercitum, quorum tot manus unam mulier-
 culam avexerint.* C. Cælio. L. Pomponio Coss.
 de Cheruscis triumphum, magnificentiam fer-
 culorum perillustrem, idem Germanicus ad
 VII. Kal. Iunias egit: at gloriam ejus diver-
 sissimus interpretabatur Arminius, qui eodem

anno directa contra Maroboduum acie, cum Syriam Germanicus adisset, equo conlustrans cuncta, ut quosque advectus erat, recuperatam libertatem, trucidatas legiones, spolia adhuc in manibus multorum ostentabat. Immo verò meminissent modò tot præliorum, quorum eventu, & ad postremum ejectis Romanis satis probatum, penes utros summa belli fuerit. Conscios recentis admodum fortunæ dux Cheruscus animabat, & eo quidè momento, quo nihil æquè robori fiduciam addit adimittive militari, quàm successuum recordatio præteritorum. Fidem illi luculentam scriptor adstruxit Annalium, qui librum secundum tali florentissimi signat elogio bellatoris: *Liberator haud dubiè Germania, præliis ambiguus, bello non victus*. Et omnino post Vari casum, ad rei summam haud magnopere proficisse Romanos, Batavi quoque Civilis oratio comprobat Hist. iv. *Nuper certè caso Quintilio Varo pulsam è Germania servitutem*. Magis igitur triumphati, quàm victi, fuere Germani: subacti interdum, ut parerent, nunquam ut servirent. De Chaucide verò paullò dissertaturi curatiùs, exercitæ bello tēpora dirimimus in ea, quæ vel in eminenti positam fastigio rem Romanam, vel inclinantem deinceps & elanguescentem adspexere. Priora Quintilii fatum aut antegressa sunt, aut subsecuta. Præcepit expe-

expeditione prospera Drusus, è Livia Drusilla privignus Augusti, ac Tiberiorum filius fratèrque Neronum. Epitome Liviana lib. VIII. *Thracas domiti à Scipione: item Cherusci, Tencteri, Cauci, aliæq; Germanorum trans Rhenum gentes subactæ à Druso referuntur.* Is inter causas miscendi Nabaliæ seu Isalæ Rheni, atque adeò fossæ moliendæ, quæ Drusina diu nomine reportorem passa suum est, spem reportandæ de Frisio Caucóque victoriæ, vel principem habuit. Namque militem suum haud perinde vulneribus, quàm spatiis itinerum, & armorum adfici damnis intelligebat, fessos ministrandis equis socios, longum impedimentorum agmen, opportunum ad insidias, defensantibus iniquum. *At si mare intretur* (sic de filio Germanico, præliorum tractante vias, & paterni sequente consilia ducatus, Annal. II.) *promptam ipsis possessionem, & hostibus ignotam: simul bellum maturius incipi, legionésque & commeatus pariter vehi: integrum equitem, equósque per ora & alveos fluminum media in Germania fore.* Arminius eodem Annali: *classem quippe & avia Oceani quaesita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret.* Proin ducta fossa Nabaliam emensus, qui jam tertium bicorni patri alveum pandebat, emensúsque Nabaliæ receptatorem Flevum, in Oceani littora, metuendus hostis, erupit.

Unde Suetonius in Claudio: *Drusus in quaestura præturaque honore, dux Rhatîci, deinde Germanici belli, Oceanum Septentrionalem primus Romanorum ducum navigavit. Dextimo debellato Frisio, protenus in Caucum debellatrices promovere copias annixus, infido periclitaturam classem lacui paludive commisit. Dio lib. LIV.*

Ἐς τε τὸ Ὠκεανὸν ἀφ' ἧς Ῥώης καὶ τῶν ἀπολύσεως, τὰς τε Φρεισίους ὠκειώσασα, ἔς τε τὴν Χαυκίδα ἀφ' ἧς τῆς λίμνης ἐρεθάλων, ἐκινδύωσασα, ἔς τῶν πολίων ἐπὶ τῆς Ὠκεανῆς παλιρροίας ἐπὶ ξηρῆς ἡγομῶν. ἢ τότε μὲν ὑπὸ τῶν Φρεισίων περὶ τῆς σωεσπασίτων αὐτῶν σωθεῖς. I. e. *Inde Rheno in Oceanum devectus, Frisios subegit: ac per paludem in Chaucorum fines profectus, in periculo fuit, navibus propter defluxum maris in sicco destitutis: Frisiorum tamen operâ, qui pedestri se ei militia junxerant, superato discrimine. Subjugatam illi Burchanam insulam, os arctantem Amisîæ, quam hodièque Borcum accola vocat, autore credimus Strabone. Libro VII. Ἐχρήσασα δὲ ὁ Δρῦσος ἑμὸνον τῶν ἐθνῶν τὰ πλείστα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τῷ Ὠκεανῶν νήσους ὧν ἐστὶ καὶ ἡ Βερχανίς: ἧς ἐν πολιορκίας εἶλεν. Id est, Drusus non modò gentes plurimas subegit, sed ἔς insulas in legendo littore obvias: in quibus est Burchanis, vi ab eo expugnata. Plinius libro IV. cap. XIII. Inde insula Romanis armis cognita. Earum nobilissimæ, Burchana, Fabaria à nostris dicta, à frugis similitudine sponte provenientis. Item Glessaria, prætereaque Actaria. Ducum verò*

præce-

præcedentium comparationem novitate moliminum vicit: quippe, qui horridarum gentium pacem laceſſere primus occæpit. Seneca in Conſolatione ad Marciam: *Intraverat penitus Germaniam, & ibi ſigna Romana fixit, ubi vix ullos eſſe Romanos notum erat.* In Conſolatione ad Polybium, quaſi Claudio loquente: *Cæſar patruus meus, Druſum Germanicum patrem meum, minorem natu quàm ipſe erat, fratrem, intima Germania recludentem, & gentes ferociſſimas Romano ſubjicientem imperio, in complexu & oſculis ſuis amiſit.* Sed & obtinendis, quæ recluſerat primus ac percurrebat, in fluminum ripis, tanquam in reperti nuper imperii munimentis, præſidia diſpoſuit atque cuſtodias. Florus lib. IV. cap. XII. *In tutelam provinciarum, præſidia atque cuſtodias ubique diſpoſuit, per Moſam flumen, per Albim, per Viſurgim.* Si fides Eutropio, Germanos Albim tranſſcendere victor adegit. Hiſtor. Rom. lib. VII. de Auguſto: *Germanorum ingentes copias cecidit: ipſos quoque trans Albim fluvium ſubmovit, qui in barbarico longè ultra Rhenum eſt. Hoc tamen per Druſum privignum ſuum adminiſtravit.* Albim verò, limitatorem felicitatis, increpiturum trajicendo muliebris figura, grandior humanâ pulchriórque, deterruit, ac cogitationum ſufflaminare magnitudinem coëgit. Utinam verò, quæ,

quæ, nocturno visu quiescentem Plinium pun-
gens, eximi profundæ temporum oblivioni
petiit, ab injuriis essent oblivionis asserta! Pli-
nii nepos Plinius, Epistolarum lib. III. ad
Macrum: *Bellorum Germania viginti* (compo-
suit libros) *quibus omnia, quæ cum Germanis ges-*
simus, bella collegit. Inchoavit, quum in Germania
militaret, somnio monitus. Adstitit enim ei quie-
scenti Drusi Neronis effigies, qui Germania latissi-
mè victor ibi periit: commendabat memoriam
suam, orabátque ut se ab injuria oblivionis assereret.
Salam inter & Rhenum Germano gravis, in
ipso æstu prosperè decurrentium rerum, bella-
cem exhalavit animam, ostensa potiùs Chau-
cide successuro fratri, quàm tradita. Nam re-
centium ingenia dominorum haud patiendo,
præsentémque sollicitando statum, & hinc ho-
stilia resumendo, cervices crudæ subducere
servituti laboravit. Unde, post Drusum, *re-*
ceptas Cauchorum nationes observamus. De
fratre, vim secum victoriámque ferente, ac
proin haud minùs prosperè rem gerente Ro-
manam, multotiens ampullantem, ac plenis
orationis invehentem velis, audire lubet equi-
tum præfectum Vellejum. Lib. II. cap. CIV.
Hoc tempus me, functum ante tribunatu castrorum,
Tiberii Casaris militem fecit. quippe protenus ab
adoptione missus cum eo præfectus equitum in Ger-
maniam,

maniam, successor officii patris mei, cœlestissimorum ejus operum per annos continuos novem præfectus, aut legatus, spectator, & pro captu mediocritatis meæ, adjutor fui. At cap. C V I. prostratos sic describit exhibetque Chaucos, ut, quos pudor & gloria, principes erga patriam affectus, intravere, non possint non ambitiosulæ scriptioni subirasci: *Omnis eorum juvenus, infinita numero, immensa corporibus, situ locorum tutissima, traditis armis, unâ cum ducibus suis, septa fulgenti armatôque militum nostrorum agmine, ante Imperatoris procubuit tribunal.* Huc cecidisse gloriam, ut sine prælio memorabili, sine vulnere, vincitas manus & capta traderent arma, nec ferrum, & vires opponendo, ac promptum libertati aut ad mortem animum, decora saltem hostilia mererentur ostentatione? Enimvero Vellejum sic falsum fieri subigit adulatio, ut pleraque magis ex libidine, quam ex vero, celebret obscurétque: imò subinde ne interficere quidem veritatem horreat, ut cum Tertulliano dicam. Iam ante cap. X C V I I. de miraculo suo portentôque Tiberio. *Peragratusque victor omnes partes Germaniæ, sine ullo detrimento commissi exercitus, quod præcipuè huic duci semper curæ fuit, sic perdomuit eam, ut in formam pœne stipendiariæ redigeret provinciæ.* Quamquam tam prodigus in scribendo modestiæ, quam

quàm qui maximè, verecundè tamen hoc loco addidit *pæne*: non cessurus alioqui Panegyristæ Mamertini tumori, qui Iuliano gratulatur *una acie Germaniam universam deletam*. A quo parum hercules abludunt illa cap. C VI. *una æstate perlustrata armis tota Germania est. c. CVIII. Nihil erat jam in Germania, quod vinci posset, præter gentem Marcomannorum. Deniq; res Germanorum ingressus, nihil ferè præter domitos loquitur ac perdomitos. At quantò callidiùs à victis domitos secernere nôrat ac distinguere Florus? lib. IV. c. XII: Germani victi magis, quàm domiti erant. Et apud Curtium Alexander l. VI. c. III. Quid? creditis, tot gentes alterius imperio ac nomini assuetas, non sacris, non moribus, non commercio lingua nobiscum coherentes, eodem prælio domitas esse, quo victæ sunt? In eodem verò capite, quo nostrorum attollitur efferturque tam turpi deditioe, jaçantia militari erratum, ut lenissimè dicam, centum & sexaginta miliarium præfectus equitum admisit: Ad quadringentesimum miliarium, à Rheno usque ad flumen Albim, qui Senonum Hermundorùmque fines præterfluit, Romanus cum signis perductus exercitus. Ne præter æquum & bonum, studere Chaucorum videar existimationi, commentator illi loco Philippus Cluverius addatur. Is Germaniæ Antiquæ lib. III. cap. XVIII. *Vt in pleisque Tiberii, ducis sui, rebus gestis,*
sic*

sic hic etiam nimis elatus atque υπερβολικῶς præco
 est Paterculus. à Rheno quippe ad ipsum usque Al-
 bis fontem, qui in remotissimis est Bojohæmi parti-
 bus, CCC. haud amplius sunt milla passuum: quò
 tamen hac expeditione Tiberius non pervenit. postea
 enim in Marcomannos, Bojohæmum incolentes, ab
 Augusto missum ipse testatur paullo post Paterculus.
 Igitur jam infra Bojohæmum, quàm Hermunduros ab
 Semnonibus dirimit Albis, atque inferius, maximum
 inter eum ac Rhenum intervallum est millium pas-
 suum haud amplius CCXL. ubi CLX. mill.
 plus justo addidisse Paterculum, manifestum est.
 Esto nihilominus, pacatos potiùs à Tiberio
 fuisse Caucos, quàm funditus everfos. A feli-
 citate magis, quàm à virtute, deserti, fortu-
 nam belli, cladibus accolæ suisque comper-
 tam, opportuno erga potentiolem merito mu-
 tavère: neque contumaciam cum pernicie,
 quàm obsequium cum securitate, maluère:
 Namque nullatenus inficias iverim, coërcitos
 eos æternæ Urbis gloriam atque magnitudi-
 nem auxisse, tantùm Vellejanarum amplifica-
 tionum turpitudinem a molior & acerbitatem,
 scriptorum consensu destitutam ac fide melio-
 rum. Innuit autem Dio quoque Cassius, ante
 Vari calamitatem, non licuisse Romano stabi-
 lem in Germania cohærentemque fundare do-
 minatum, sparsa plurifariam per obluçtantes
 populos

populos ac interrupta ditio. Sic enim libro VI. Variana repræsentaturus inquit: *Loca quædam Germaniæ Romani tenebant, non simul, sed ut fortè subacta fuerant, hinc inde.*

C A P. VII.

Ad ea tempora transitur, quæ Vari casum excepere. Dubium, an, inter puniendos, Caucum populabundus adierit Tiberius. Quippe dubium, an Cauci rebellantem foverint, ope lata, Cheruscum. Fortè justitia majorem, quàm libertatis, habendam censuere rationem. Herois Arminii generosa facinora violata labe fidei depreciari. Legionum vexillarii præsidium in Caucis agitantes. In commilitii decus adscitus à Germanico Caucus. Veris se metiri spatiis operum bellicorum gloria nescit. Inter pompæ fercula Visurgis, sed non quæ noster. Cur exosus Tiberi Visurgis. Natio Chaucidis, Ampsanus triumphabundi pompam auxisse Germanici videtur. In arma tractus à Bruëtero vicino. Prælium cum Bruëteris, in Dollartio lacu, commissum. Ludibria moventis in Germanum Caligula. Chaucii cognomentum Gabinio Claudius indulgit. Corbulo Cauco gravis. Insidiis mandato consilio, Caucorum sustulit è medio Gannascum. Ad deditioem Majores invitavit. Claudii litteris ab experiunda prohibitus fortuna. Qui triumphalia, quamvis bello negato, destinationibus ejus ornamenta concessit. Abscessu Romanorum ferocior Caucus, consines exturbavit è sedibus suis Ansibarios. Insecuti Claudium principes dominandi suis, quàm externa laceffendi, cupientiores. Inter Batavi Civilis auxilia Cauci. Inhiabat è Germania deportanda laureæ Domitianus. Ejus in Cattos expeditio. Trajano principe, quieta res Caucia. Sub Antonino

Antonino Philosopho consulatum Didio Iuliano peperit, averruncatus ab infestata Belgica Caucis. Pars Cauca barbarorum, qui totiens indignante Rhenum transsiluere Romano. Coërciti à Maximiano. Devenitur ad fatiscens, & sensim expiratura tempora Roma. Quæ duce nocta decrementi Magnum Constantinum. Imperante Iuliano, missus à Saxonibus in Romana Caucis. A Stilicone pacatus. Pater Theodosii Saxonicus appellandus.

Nunc ad ea gradum proferre tempora conamur, quæ ulciscendo per Varum accepto dedecori Romanus impendit. Et exercuit quidem Arminium ilicet à vitrico missus in Germaniam Tiberius, penetravit interiùs, aperuit limites, vastavit agros, ussit domos, obvios fudit, & incolumes ipse reduxit in hiberna numeros. Sed, cùm affirmare non sustineam, Caucis sociales addidisse copias Cherusco, illud quoque scire vetor, an victi senserit iras & arma resurgentia Romani. Forfan in eo fluctuantium æstu conterminorum, qui bellum integrum pace potius haberent incruenta, Cauca, justitiæ famigerati reverentiâ, libertatis imminutæ dehonestamentum fidei pactorumque posthabuere sanctitati. Nam licet Arminii cœpta non popularium modò, sed hostium quoque stupefcentem promerita sint admirationem, tamen, ut pleraque mortalium operum magnifica nonnullam trahunt

ex iniquo labem, animosiora fuisse, quàm iustiora videntur. Strabo, libro septimo, quo loco Germanis perfidam parendi dedignationem exprobrat: Πρὸς ἑς, inquit, ἢ μὲν ἀπίστια μέγα ἄφελος· οἱ δὲ πισυθέντες τὰ μέγιστα κατέβλαψαν, κατὰ τὸ οἱ Χηρῆσκοι, ἔοι τῶν ὑπὸ ἡμοῖν παρ' οἷς τὰ τετρατάμισθια Ῥωμαίων μετὰ τὸ στρατῶν Οὐάρον Κεϊνέλιον ὠδραπονδήθεν ἀπώλετο ἐν ἐνέδραις. Id est, *Adversus quos plurimum utilitatis est in incredulitate: quibus fides habita est, ii maxima damna intulerunt: ut Cheruscii & eorum obsequia professi, apud quos tres Romanae legiones cum duce Quintilio Varo contra datam fidem insidiis circumventa perierunt. Iterum: Arminii & πολεμαρχήσαντι ἐν τοῖς Χηρῆσκοις ἐν τῇ περὶ Οὐάρον Κεϊνέλιον ὠδραπονδήσιν. Id est, Arminii qui belli dux fuerat Cheruscis, cum violatis pactis Varum Quintilium invaderent. Tum de poena: Ἐπίσαν δὲ δίκαις ἀπάντες, καὶ περιέχον τὰ νεωτέρω Γερμανικῶν λαμπερῶν ἡρίων, ἐν ᾗ ἐθεομαρτύρησαν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν σώματα καὶ γυναικῶν. Poenas tamen universi dederunt, ac Germanico juniori pulcherrimam triumphi materiam, in quo is illustrissimos viros ac feminas duxit. Sanè λαμπερῶν ἡρίων insultaverit in speciem Cherusco: at, si Geographum audimus, insultavit infido, & sacramenti non movendam exuenti violantique religionem. A quo mei tunc temporis abhorruere Cauci: quamquam profectò non semper tam rigidi fuerint æqui juris exactores, ut non & ipsi profligave-*

fligaverint invisos subinde rectores, quemad-
 modum in cursu patescit institutæ dissertatio-
 nis. In quo pergimus. Annal. I. memoran-
 tur *in Chaucis presidium agitantes vexillarii tu-*
multuantium ab Augusti excessu legionum:
 qui, admonitu consilii Drusini, riparum præ-
 erant incumbébantque tutelæ. Annalium I I.
 fossam, cui Drusinæ nomen, ingressum lego
 Germanicum, *precatumque Drusum patrem,*
ut se eadem ausum, libens placatusque exemplo ac
memoria consiliorum atque operum juvaret. Sed
 hac quidem expeditione nequaquam fuisse
 Chaucida perterrefactam, & anteeuntia mani-
 festant & insequentia. Anteeunt ista: *Chauci,*
cum auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti
sunt. Insequuntur: *à Chaucis inter auxilia Roma-*
na agentibus. Tum irato mari, & invisa tergo
 transportare bella renuente, *hostilibus circum lit-*
toribus, sola Germanici triremis Chaucorum terram
adpulis, tanquam amicam videlicet, neque cla-
 dem undarum terrestri sævitia geminaturam.
 Idem Germanicus fufis Arminianis ac cæsis,
 laudato pro concione victore exercitu, conge-
 riem struxit armorum, elogio prælustri super-
 bientē: **DEBELLATIS INTER RHE-**
NVM ALBIMQUE NATIONIBVS E-
XERCITVM TIBERII CÆSARIS EA
MONIMENTA MARTI ET IOVI, ET

AVGVSTO SACRAVISSE. Foeta gloria verba, & rerum gestarum supergredientia modum, quæ tamen haud inferiora reportavit idem à Cassiodoro Tiberius, cum in Augusti decus inibi sollicitudinè inque bellaret: *C. Asinio Gallo. C. Marcio Censorino Coss. inter Albim & Rhenum Germani omnes Tiberio Neroni dediti.* Attolli enim gaudet inflarique Martiorum operum tumor. Tacitus ad annum U. C. DCCCLXX. *Germanicus Cæsar ad VII. Kalen. Iunias triumphavit de Cheruscis Chattisque & Angrivariis, quæque aliæ nationes usque ad Albim colunt.* Haud verò Caucum reor Cæsare triumphante Germanico, vinctas spectaturienti cervices ostendisse Romæ. Quid enim ostenderet, in quem ferrum non strinxerat ulturus excidium legionum Imperator? Quid ostenderet, qui in commilitium adscitus, & inter auxilia Romana agens, ex parte currum Cæsari poterat imputare triumphalem? Vereor interim, ne traductus sit inter pompæ fercula Visurgis, duplicis Cauci divisor amnis. Nam vecta spolia, captivi, simulacra montium, fluminum. Erat autem plurima causa, quæ Tiberim obstrepenti redderet infestum infensumque Visurgi. Vellejus: *Amnis, mox clade nostra nobilis, transitus Visurgis.* Tacitus: *Postero die Germanorum acies trans Visurgim stetit. Cæsar nisi pontibus præ-*
sidiis-

fidis que dare in discrimen legiones haud imperato-
rium ratus, equitem vado transmittit. praesumere Ster-
tinius, & è numero primipilarium Aemilius, distan-
tibus locis inveciti, ut hostem diducerent. quà celerrim-
us amnis, Cariovalda dux Batavorum erupit, &c.

Tùm & campus Idistavifus, in quo laurea na-
ta capiti Cæsaris est, inter Visurgim medius
sinuabatur & colles, prout fluminis ripæ cede-
rent, aut montium prominentia resisterent.

Sed admodum nihil attinet vereri: triumphatus
à Germanico Visurgis est, non quà Cauco, sed
quà Cherusco fluit. Solus è gente nostra vide-
tur in ejus pompæ venisse communionem Amp-
sfanus, si tueri se queunt ab incertitudine, quæ
libro I. cap. III. sunt de eo prolata, Chauciæ
gentis implente nationem.

Strabo: Καὶ ἄλλα ἢ
σώματα ἐπομπὴν εἶναι τῶν πεπορθημένων ἐθνῶν, Καθύλων καὶ
Ἀμφάνων, Βυκτέρων, Νεσίπων, Χηρόσκων, Χάτων, Χαλ-
ταρίων, Δάνδων, Σαβατίων. alique sunt in pompa
traducti mortales ex devastatis populis, Cathyl-
cis, Ampsanis, Bucteris, Nusipis, Cheruscis,
Chattis, Chattuariis, Landis, Subattiis. O-
mne punctum ferant, qui pro Βυκτέρων legere
Βρυκτέρων amant. Etenim, consensu vicini po-
puli in arma tractus Ampsfanus, fati sui ducem
pari secum clade multatum & obprobrio vi-
dit. Habuerat autem diu Bructeri libertatem
Romanus adversam: unde jam antè ἐν τῷ Ἀμψι-

σία Δρῆς Ὁ Βρυκτέρες κατεναυμάχησε. *in Amasia Bru-*
cteros Drusus navali praelio vicit. In lacu Amasia-
 no, qui, nunc vastior immaniórque, *den Dol-*
laert audit, eo decertatum prælio ferunt: hoc
 verò sequestrante, noster à Bruçtero disclude-
 batur Ampfanus. Ac talis quidem, fatigante
 Romanam Tiberio, res Caucia fuit. Caligulæ
 principatui breves efferata tyrannis annos de-
 dit. Ac tentatæ quidem Germanidos ille glo-
 riam concupivit; sed Caninefatis quoque Bri-
 nionis pater *multa hostilia ausus, Cajanarum ex-*
peditionum ludibrium impunè spreverat. Histor. IV.
 At Claudius ab interitu fugitivum retrahendo
 morem, quo victæ gentes extendere ducum
 victorum nomina solebant, Gabinium Secun-
 dum Chaucii superbire cognomento permisit.
 Suetonius cap. XXIV. *Gabinio Secundo, Chaucis,*
gente Germanica, superatis, CHAUCIVS co-
gnomen usurpare concessit. Est verò rationis alu-
 mina Levini Torrentii commentatio, qui de
 Gabinii victoriis, nulli cognitis alii scriptori,
 minimè sibi liquere pronunciat. Etenim, quæ
 contra Caucos agitata sub Claudio fuere, Do-
 mitio cuncta Corbuloni tribuuntur. Dio l. LX.
 Γναί Ὁ Δομίτιος Κορβέλων, ἐν τῇ Κελτικῇ στρατηγῶν, πᾶ-
 τε στρατομάχῃ σικερότησε, καὶ τῶν Βαρβάρων ἄλλας τε καὶ ἑσ-
 ῶνάλεν Κωχῆς ἐνάκωσε. I. e. *Cn. Domitius Corbulo*
in Germania exercitui præfectus, milites exercuit,

ac barbaros, imprimis autem Chaucos, vexavit. Corbulo Caninefatem Gannascum, quo duce Chauci, nulla dissensione domi, & morte Sanguinii alacres, Germaniam prædæ habuerant inferiorem, doli machinator evertit: Corbulo Majores Chaucos ad ignavam pellicere deditioem, dein motis, cæde Gannasci, mentibus ultro materiem addere rebellionis est annixus: denique Corbuloni, castra jam in hostili solo molienti, litteræ sunt à principe redditæ, quæ adeò novam in Germanias vim prohiberent, ut referri cis Rhenum præsidia juberent. Annal. x i. Quantopere verò Cæsar magnitudinem viri, simulque Chaucidis impetitæ consilia suspexerit, eo licet intelligere potissimum argumêto, quòd *insignia triumphi indulsit, quamvis bellum negavisset*. At amoto trans Rhenum præsidario milite, læti temporum gloriâ Caucci, quòd jam non ampliùs, ob indita sibi frena, gemebundi Visurgis & Amasia fluerent, finium videntur affectasse prolationem, ac, prout inter obsequia fortunæ non satis cauta mortalitas est, injuriosi nonnunquam in collimitaneas exstitisse nationes. Hinc, sub extrema tertii decimi Annalis, quamlibet invitis, illa sunt agnoscenda nobis: *Eosdem agros Ansi-barii occupavêre, validior gens non modò suâ copiâ, sed adjacentium populorum miseratione: quia pulsi*

à Chaucis & sedis inopes, tutum exilium orabant.
 Neronem Urbe perpetente, quietæ res in Germania fuerunt, usque adeò uti continuo exercituum otio fama differretur, jus in hostem ducendi legatis ereptum. Mota sunt tamen eo principe nonnulla, sed quæ penitus inconcussam Chaucida reliquere. Regnaturientes Galba, Otho, Vitellius, dum atrocibus inter se præliis irisque committuntur, hostibus magnarum rerum præbuerunt occasionem, haud defuturis ultioni, cum populum Romanum non intermissa bellorum civilium series & domestica mala frangerent. Hinc erectus in spem Civilis, inter complures, secum palam, aut voto stantes, armatum lætabatur in partes concedere Caucum. Imò, quanquam acie victus à Cereali, non tamen invalidus habebatur, *flagrantissima cohortium suarum integra: quæ ex Chaucis Frisisque composita, Tolbiaci, in finibus Agrippinensium, agebat.* Histor. i v. Idem qui paullò antè censebat oppetiundas *Transrhenanorum gentes, quarum terrore fractæ Pop. Rom. vires obliterentur.* Et iterata deinde *Civili Chaucorum auxilia venire.* Histor. v. Post Vespasianum, Titumque, Flaviorum tertius ambitiosissimè Germaniâ provocatâ seculum illustrari suum cupiit. Eusebius Pamphilus in Chronico Canone,
 Numero

Numero M M C III. Δύο μῆνες μελωνομιάθησιν, Σεπτεμβριος Γερμανικος, καὶ Οκτώβριος Δομητιανός, ἀπὸ τῶν νίκων ἐν αὐτοῖς καὶ Γερμανῶν τῇ Ρώμῃ ἐνεχθῆναι. Id est, Duo menses aliter appellati, September Germanicus, & October Domitianus, ob victorias, quas Roma, currentibus illis, reportare de Germanis contigit. Numero M M C V II. Δομητιανός ἐπὶ τῶν ἐθνῶν Ἰταλίας καὶ Δακῶν καὶ Γερμανῶν. Domitianus de Dacis & Germanis triumphavit. Missâ verò ceterâ Germaniâ, duntaxat homoriam Cattida, Suetonio referente, fulmen illud, si tamen fulmen, Capitolini Iovis afflavit. In vita Domitiani cap. VI. Expeditiones partim sponte suscepit, partim necessario. Sponte in Catos. Rursus eodem: De Cattis Dacisque post varia praelia, duplicem triumphum egit. Trajano disjunctissima Orientis edomare regno conante, Chauci in decoræ pacis conquievêre sinu. De Adriani temporibus, & Antonini Pii, admodum mihi nihil occurrit, altum sibi silentium scriptorum indigente senatu. Marco Aurelio Antonino Philosopho res est visa trabeâ digna consulari, restitisse Belgicam infestanti Caucho. Æ. Spartianus de Didio Iuliano: Aedilitatem suffragio Marci consequutus est. Prætor ejusdem suffragio fuit. Post præturam legioni præfuit in Germania vicesima secunda primigenia. Ibi Cauchis Germania populis qui Albim fluvium accolebant, erumpen-

tibus restitit, tumultuariis auxiliis provincialium: ob quæ consulatum meruit testimonio Imperatoris. Post Aurelium, Didiúmque, nostratium peculiarem deserendo commemorationem, iterum hiulca fatiscit historia. Nam de eo quidem nulli dubitamus, quin censerí in ejus parte barbariæ debeant, quæ subsequentiúm intestina dimicatione sollicitata tyrannorum, totiens Rhenum vel gelu rigentem, vel liquidum, campisque superfluum, minacibus impetere signis, ac sæpe vilitationibus, sæpe directâ acie pugnare, sæpe repentinis eruptionibus incertos spargere fuit ausa terrores. In quem finem, corrasis undecunque testimoniis fastidientes implere paginas, ignobilis operæ foret, ipso tamen Cauci nomine Panegyricus superbit, Augusto Maximiano dictus, in quo Gallia: *Arat ergo nunc mihi Caucasus & Frisus, & ille vagus, ille predator, exercitio squalidus operatur, & frequentat nundinas meas core versali, & cultor barbarus laxat annonam. Quin etiam, si ad delectum vocetur, accurrit, & obsequiis teritur.* Pro *Caunus*, quod evulgati præ se codices ferunt, rescribendum *Caucus* est. Nam de *core versali* advocacionem censeo petendam, ut deliberemus. Hactenus eorum temporum emensi spatia sumus, quibus utcunque mole sua res Romana stetit, cum adhuc vitia ipsa sua, viresque suas regere non

non nesciret: nunc ea cursim evolvemus, quibus, oneri cedente fortuna, non aliter quàm solet terra ventis aut aquis subter immisissis, intervulsa sui soliditate, nutare, ita cuncta Italia atque ipsa Roma subducta repente, quâ sustentata fuerat, Orientis & Occidentis unione, contremuit, donec penitus, ævo deponente, confedit. Eas vices Magno Constantino referat acceptas, qui summam imperii, quod debendi reum propugnator acerrimus habebat, pro numero liberorum in plures discindendo portiones, succedentium temporū mœstitiæ prælusit, Εὐ οἷς (Zosimum libro I. legis) ἡ τῶν Ῥωμαίων δόξα καὶ βραχὺν βαρβαρωθεῖσαι εἰς ὀλίγον π, ἐ αὐτὸ Δραφθαρέν, πειρήση. Id est, *Quibus Romanum imperium paulatim ad barbariem quandam redactum, exiguam ad magnitudinem, eamque planè labefactatam decrevit.* Hic verò Zosimus redivivam cum fortitudinis admiratione, reduxit in scenam Caucici per complures annos intermissam appellationem. Libro III. Iuliani rebus immorante: Πάντων ἤ, ὡς εἰπεῖν τῶν αὐτόθεν βαρβάρων ἀπογόνων ἐλπίδι πάσης, καὶ ὅσον εἰδέτω τὸς ἐπὶ πειλελειμμένους ἀπολείαζ πανωλεθρία. Προσδοκησάντων, Σάξονες, οἱ πάντων δὲ καρτερώτατοι τῶν ἐκείσε γηνομένων βαρβάρων, θυμῶν ἐρώμη, καὶ καρτερία, τῇ πειρῆσι μάχας εἶναι νομίζοντες, Καύχας (sic enim pro Κεάδης, pridem eruditissimis repositum viris est) μείραν σφῶν ὄντας εἰς τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων κατεχομένην ἐπέμπεσαι γῆν· οἱ ἤ, ὑπὸ Φράγκων, ὁμόρωμα.

ρων αὐτοῖς ὄντων, καλυόμενοι Δαδύωα, δὲ ἔ μὴ τῷ Καί-
 σαρι δέναι δικαίαν αἰτίαν τ' κατ' αὐτῶν αὐτῆς ἐφόδου,
 πολλοὶα ναυπηγησάμενοι, καὶ Δαδύωα τὴν ὑπὸ Φράγκων
 ἐχρησθέντα ὑπὸ βαλδύομοι γλῶ, ἐπὶ τὴν ὑπὸ ἡγεον Γωμαίοις
 ὤρμισθησαν. καὶ τῇ Βαλαδία παρεχόντες, ἡ δὲ ἄρα ἡζό-
 μοι οὐ γλῶ νῆσον ποιεῖ, πάσης ποταμίας μείζονα νῆσον,
 τὸ Σαλίαν ἔθνη, Φράγκων ἀπόμορον, ἐκ τ' οἰκείας χώρας
 ὑπὸ Σαζόνων εἰς ταυτὴν τὴν νῆσον ἀπελαθέντες, ἐξέβαλον.

*Id est, Omnes jam in iis locis barbari spem omnem
 abjecerant, tantumque non ad internecionem peri-
 turas existimabant suorum reliquias: quum Saxo-
 nes, omnium eas regiones incolentium barbarorum
 & animis & corporum viribus, & laborum in pra-
 liis tolerantia, fortissimi habiti, Cauchos, gentis
 suae partem, in Romanorum solum emittunt. At
 finitimis Francis transitu eos prohibentibus (qui me-
 tuebant, ne justam Caesari causam praeberent sese
 rursus invadendi) navibus constructis, Rheeno prae-
 vecti parentem Francorum imperio regionem, in
 Romani juris solum contenderunt: & adpulsis ad
 Bataviam navibus, quam bipartito divisus Rhenus
 insulam efficit, quavis insula amnica majorem, Sa-
 liorum nationem, Francorum partem, vi Saxo-
 num in hanc insulam suis e sedibus rejectam, expu-
 lerunt. Deinceps, interposito lustrorum ali-
 quot intervallo, decantatum Claudiani versi-
 bus est, in prima laudum Stiliconis Panegyri,
 non indignante Cayco, seu Cauco, pascere
 Belgam pecus, ac per alveum ingressa me-
 dium,*

dium, armenta Gallica montes pererrare Francorum. Idem Claudianus:

— *Pacem implorantibus ultrà*

Germanis responsa dabat, legesque Caycis.

Adulatus verò Seniori Theodosio Latinus Pacatus, patrem ejus, ob *Saxonem bellis navalibus consumtum*, SAXONICI censet attollendum titulo fuisse: *An si ejus seculo mos ille vixisset, quo Romani duces, Macedonici, Cretici, Numantini, de vocabulis gentium subactarum adoptivum insigne sumebant, nonne hodie pauciora in Annalium scriniis, quàm in vestra domùs titulis cognomenta legerentur? Quum ipse SAXONICVS, ipse SARMATICVS, ipse ALEMNICVS diceretur, & quantum tota republica haberet hostium, tantum unica familia ostenderet & triumphorum.* Post Theodosios, id est, quinto ab orbe, per Christum restituto, seculo, involutus planè, cum plurimo vicino, Saxonis ac Frisii vocabulo *Caucus*, increpat ulteriora tempora scrutaturos. Dehinc tria ista ternis extricanda disertatiunculis crunt, *CVR INVASERIT CAUCVM ROMANVS, CVR VICE- RIT, CVR RELIQUERIT.*

C A P. VIII.

Cur invaserit Caucum Romanus. Bellatores in armis jus ferre. Praeunte distinctioni Polybio, singulatim pertractantur.

stantur *Obtentus, Affectus animorum, Consilia, quæ Romanos in Caucia bella propulere. Belli ac pacis nomine, veluti nomismate, potentiores utuntur. Penitius armorum introspicere pratextum licuisset, si Livii liber ad nos CXXVIII. pervenisset. Vltionis explenda specie Caucus impetitus. Princeps, inter Affectus, ambitio Romana pectora possedit: quæ gloriam habere cum modo nescivere. Orientis & Occidentis victoriis iungenda tentati gloria Septentrionis. Excitatus magnitudine patris Octavius provinciam facere Germaniam concupivit. Albi victoriarum terminum fore, militi Germanicus promisit. Eum tamen postea Domitius transcendit. Ambitio ducum, reip. principumque certavit ambitioni. Spe triumphalium indipiscendorum laceffere soliti populos. Ut antiqua etiam virtute Corbulo, Caucos. Exercituum preces, ut, antequam in bella mitterentur, triumphalia acciperent insignia duces. Honos triumphalium, vulgatione sui, vilior. Duplex Romani Consilium, in Chaucide domanda. Vnum, ut audentia castigaretur eumpentis in Romana Transrhenani. Legionum robur apud Rhenum. Alterum, uti ne domitijam, aut victi, reluctabundum aliquid aut haberent, aut attingerent. Hinc Status obducta Ratione, ex bellis bella seruntur, & finitimos quosque magna corripunt imperia. Subjugato Frisio, complectendus eodem imperio Caucus erat. Agricola consilium de Hibernia subigenda, ut tolleretur è conspectu Britannia libertas.*

Quanquam Civilis Batavi verba plerique comprobent animi bellatores, & gentilibus suis, in sacri nemoris penetralia vocatis, inculcantis, *victoria rationem non reddi, & Gallis,*
in

in societatem illiciendis armorum, occinentis, Deos fortioribus adesse, nihilominus, uti ne, belluas imitaturi, totam ejurare videantur humanitatem, aut causas bellorum, aut mentita causas prætextuum velamenta quærunt. Unde Polybius, qui Historico Politicum miscendo, ac Latinorum gloriam anticipando, ambigua de magnitudine sua reddidit incorruptæ judicia posteritatis, haud uno loco peragit oscitantia reos, οἱ τὰ τριαδτα μὴ δειληφόντων ἀρχὴν τὴν ἀγαθήν, ἢ πόσον διέσηκεν αἰτίας ἔωσφάσεως. ἢ διότι τὰ μὲν ἔστι ὡσφίτοι ἢ ἀπάντων. Id est, qui nunquam cogitarunt, quid discriminis sit, & quantum inter se distent principium, causa, & prætextus. Utique non bella bellis per omnia secula continuarentur, neque plus hominum ferri sævitia demeteret, quàm fati cōponeret ordo, si causarum solida specioso ὡσφάσεων & obtentuum præpollerent. At oblita sui mortalitas πολέμου ἢ ἔωσφίτης ὀνομάτων, ὡσπερ νομισμάτων τῶν ὡσφίλωνος ἡδὲν ὡσφί τὸ συμφέρον, ἢ ὡσφί τὸ δίκαιον. Id est, belli & pacis nominibus veluti nomismate aliquo promiscuè, non juris, sed utilitatis ratione utitur: in Pyrrho bellissimè dicente Plutarcho. Quæ sum sit obtentui Roma bellum Chaucidi vicinisque factura, cognoscere in expedito foret, si Liviæ decadis XIII. liber octavus ævi subtractus injuriæ fuisset, qui Caucos referebat à Druso

Druso primitus subactos, ut relicta, quâ desiderium solamur, Epitome commonstrat. Illud tamen ex aliis effodere licet, Ultionis egregio furo cupidines illevisse suas: quod Rhenum aliquotiens expavefactum, & hostilia Romanæ ripæ meminisset intentata. Propterea, in quinto Historiarum, Transrhenana Batavorum auxilia, inter quæ Caucia quoque signa fulserant, increpita Cereali legimus, *quod totiens Rhenum transcendierint: si quid ultra moliantur, inde injuriam & culpam, hinc ultionem & Deos fore.* Certe, rerum potiunte Claudio, Caucas quoque Germaniam incurfaverat inferiorem, duce Caninefate Gannasco, qui, levibus navigiis prædabundus, oræ maximè Gallorum gravis erat, intellecto, dites simul imbellésque censerit. Dicerem & ultricibus illis infestatum armis, quæ Germanis inferebantur, *abolendæ infamiae ob amissum cum Quintilio Varo exercitum.* Annalium i. si, spes suas cum Cherusco conjunxisse Chaucum, dubitationis exemptum ancipiti foret. Ista cum aliis, quæ vetus edere memoria supersedit, instruere vindictæ proschema potuère. Diffusa caussarum ad hæc duo reducuntur: Affectus animorum, & Ratiocinationes: ut, ad tertium adeunti, Polybius indicabit. Non alius flagrantior Romanum agitavit affectus, quàm gloriæ sitis imensa,

mensa, nec ullo unquam restinguenda victo-
 riarum affluxu. Nulla copiam satietas seque-
 batur: crescebat indies imperii producendi cu-
 pido, & parto rabiem irritante parandi, con-
 cupiscebat ea, quæ non caperet. Alterâ pœne
 manu Orientem, alterâ contingebat Occiden-
 tem; in plurimum prominenti corpore meri-
 dianum ferebatur; à tergo restabat egelidi con-
 tundenda ferocia Septentrionis. Aurum & o-
 pes jejunæ mentis acuerere non poterant avidita-
 tem, paludum sylvarumque sterilia possidente
 Cauco, & divitias in se reponente suas: gloria
 sollicitavit. In Agricola Galgacus: *si locuples
 hostis est, avari, si pauper, ambitiosi. quos non O-
 riens, non Occidens satiaverit: soli omnium opes
 atque inopiam pari affectu concupiscunt.* De Cæ-
 sare Octaviano Florus: *Germaniam quoque uti-
 nam vincere tanti non putasset: magis turpiter amis-
 sa est, quam gloriose acquisita: sed quatenus scie-
 bat patrem suum Casarem, bis trajecto ponte Rhe-
 no, quæsisse bellum, in illius honorem concupiit fa-
 cere provinciam.* Euphrati Rhenum junxerat
 adoratio Romanæ majestatis: at veluti post
 Euphratem Tigris, sic ultra Rhenum affecta-
 batur Albis. Germanicus Annal. II. concio-
 nabundus: *Si tædio viarum ac maris finem cu-
 piant, hac acie parari: propiorem jam Albin, quam
 Rhenum, neque bellum ultra.* Fuit tamen ultra.

M

Lucius

Lucius enim postea Domitius exercitu flumen Albim transscendit, longius penetratâ Germaniâ, quàm quisquam priorum, eâsque ob res, insignia triumphî adeptus est. Annal. iv. Etenim ambitio ducum, in ea bella missorum, reipublicæ principumque certavit ambitioni. Ut inferere se fortunæ possent, & prosequi gesta sua laureatis, moveri, quàm senescere, omnia præoptare: bella sæpius facere, quàm invenire: denique secretarum gentium laceffere quietem audere. Spes adipiscendi triumphalia (non enim est necesse reliquorum iterare mentionem) Corbulonem quoque, rigori veteris reip. parem, nostris inhærere cervicibus adegit: ut ex undecimo claret Annali. Quo talia Chaudide tentanda sibi pollicente, litteræ ad Claudium advolavêre, exercituum scriptæ nomine, precantium imperatorem, ut quibus permissurus esset exercitus, triumphalia ante tribueret: nempe, ne ducum inutili lassatus ambitione miles, fegnior ad expeditionum necessaria redderetur. Donec, ut omnia mortalia, quidquid hoc umbratilis erat ornamentis, tribuentum eviluit inconsulta facilitate. Namque sub auspicia Neronis, armorum conticescebat in Germania fremitus, ingenio ducum, qui pervulgatis triumphî insignibus, majus ex eo decus sperabant, si pacem continuavissent. Annal. xiii. Affectu, qui
Roma-

Romanos in Caucia bella propulit, introspecto, progredimur ad instigatricium momenta ratiocinationum. Duas excellentia sua supra ceteras attollit. Vna, trans Rhenum labefactanda Germania fuit: ut, eò imperii fortuna pariter ac terrore prolato, limitator fluvius Oceanum securior intraret. Quippe, cujus plurima legio ripam attinebat, ne immineret opportunitatibus, & infunderetur in Romana Transrhenanus. Annal. III. quo loco recensetur, quæ, Tiberio principe, Romana copia in armis: *Sed præcipuum robur Rhenum juxta, commune in Germanos Gallósque subsidium, octo legiones erant.* Suetonius Paulinus, quo nemo illa tempestate militaris rei callidior habebatur, in Othoniana consultatione, trahine bellum, an fortunam experiri placeret: *Exercitum Vitellii universum advenisse: nec multum virium à tergo, quoniam Gallia tumeant, & deserere Rheni ripam, irrupturis tam infestis nationibus, non conducatur.* Histor. II. Cerealis ad Cisrhenanos: *An vos cariores Civili Batavisque & Transrhenanis gentibus creditis, quàm majoribus eorum patres avique vestri fuerunt?* Histor. IV. Suum igitur ultro inferendum credidère terrenti barbaro terrorem, & cum denso finitimo Caucum à generosa limitis illusionem prohibendum. Super ea re Cæsarem audi, Commentario quarto: *Multis*

de causis Cæsar statuit sibi Rhenum esse transeundum : quarum illa fuit justissima, quòd, cùm videret Germanos tam facile impelli, ut in Galliam venirent, suis quoque rebus eos timere voluit. Hinc adeò pater Germanici Drusus, qui à se recluso ostendit aquilas interiori Germano, ne vim Romanam ignorare Cauco vastas inter solitudines liceret, per ignotas sibi paludes, & scissa fluctibus itinera, prorupturum aliquando satius duxit occupari, quàm impostero ab incauto fluminis excipi sentiri que custode. Altera seu causa, seu ratiocinatio, quasi catena quadam, connectenda subjugatorum series erat, armis quæsitæ palmarium subinde dominationis arcanum. Vnde prudentiorum ii, qui die funeris, Augusti vitam extollere satagebant, *legiones, provincias, classes, cuncta inter se connexa* celebrabant. Annal. 1. Enimvero, sicut in corporibus ægris quod nociturum est, inviti medici relinquunt : ita, qui frena dominaturienti laxaverunt ambitioni, stare se dolent in operum primordio, quamdiu nocivum aliquid, & turbas aliquando daturum aut habet imperii corpus, aut attingit. Ita bellum ex victoria nascitur, &, sola *statûs* excusante *ratione*, avaræ & insatiabiles manus ad proximum quemque porriguntur. Illyriorum rex apud aures Philippi Macedonum querebatur : *sibi quoque non*
alian

aliam ob causam, quàm quòd Italia finitimus videbatur, bellum illatum: quasi nefas esset, aliquem regem juxta imperii eorum (Romanorum) terminos esse. promente Trogi Epitomatore libro xxix. Frisoni tributa Drusus imperaverat: cui senatum quoque, magistratus ac leges Corbulo dedit, &, ne jussa exuerent, præsidium immunivit, Annal. xi. atque adeò pars factus erat imperii Romani Friso. Sed nata libertati natio, dominis infensa suis, aut malè fida, nunquam non pacem inter & bellum dubitare videbatur. Ergo, ne contermini Cauçi libertatem suis adsciscere sociam destinationibus auderet, in hunc quoque pila dirigenda, Visurgique & Albi fasces fuère securésque minitandæ. Tale de Britannia sua judicium consularis Agricola tulit: Sæpe (generum legis) ex eo audiui, legione una & modicis auxiliis debellari, obtinerique Hiberniam posse. Idque etiam adversus Britanniam profuturum, si Romana ubique arma, & velut è conspectu libertas tolleretur.

CAP. IX.

Cur vicerit Cauçum Romanus. Et in se vincendi causas habuit, & in hostibus. In se duas, Pervicaciam & Astum. Drusi confidentia, Cauçum per ignota petentis undarum, Cui tamen fortuna pop. Rom. subvenit. Artibus in Germanos rem gessit, & cênsuit gerendam, Tiberius. Tria reportanda victoria pignora reperit in hoste Romanus: Intestinam animorum distractionem,

Avaritiam honoris, Bibacitatem. A se Cherusci dissidebant. A Cheruscis Chatti. A Chattis Hermunduri. A Brueteris, horrendum in modum, vicini. Furor hodierna Germania, fatali rabie viscera sua laniantis. Cauci, ad evertendos finitimos, auxilia summisere Germanico. Sicuti Frisius opem tulerat ingredienti nostra Druso. Inter instrumenta propria servitutis, auxiliares. Vilia servitii pretia. Quae summates quoque Germania viros admiratores habuere. Obstricta Cauco Germania, propter ereptum triumphum ludibriis Arminium. Constanti deinde Caucum parendi dedignatione, dominaturientem sprevisse Romanum. In Notitia Imperii nullam conspici conscriptam e Cauco cohortem. Civilis Batavi cohors, e Caucis composita Frisisque, vino mersa, fraudi succubuit hostili.

MAjus, quam vicisse est, vincendi causas in se habuisse. Et in se Romanus habuit, & in hoste. Nam partim propria virtute consiliisque, partim inscitiam vitiisque subactorum, veluti gradibus ad id culminis ascendit, unde superbe posset antecedentium despectare magnitudinem imperiorum. Pervicacia singularis, & spiritus ab inopina sumens incrementa difficultate, non dubitavit obluctanti vim facere nature. Quippe, decretum Vrbe perscribente, cum terris maria credebat in Urbis itura sententiam. Polybius lib. I. Καθ' ὅλας τὴν Γαλαξίαν πρὸς πάντας χρωμαῖοι τῆ βία, καὶ τὸ πρὸς τὸν οἰόμενοι δεῖν κατ' ἀνάγκην ἐπιτελεῖν, καὶ μηδὲν ἀδιώκτων εἶναι σφίσι τὰ ἅπαντα δόξαντων, ἐν πολλοῖς μὲν καὶ ἰσχυροῖσι ἀγὰ τὴν τοιαύτην ὀρμῆν. ἐν τῇ δὲ πρὸς φανὸς σφάλλον, ἔ μάλιστα ἐν τοῖς καὶ θαλάτταν. Id

Id est, Romani, quum in universum violentiam ad omnia adhibeant: & quidquid proposuerint, id necessario fieri debere existiment, nihilque eorum que semel decreverint, non posse fieri statuunt: efficiunt illi quidem pleraque omnia hoc tanto impetu, ex animi sententia: in quibusdam tamen clades patiuntur insignes, maximè autem in mari. Drusus, haud satis edoctus adversa casusque ponti, duce tamen audacia classem in Caucos rapuit: sed, æstu mutante, navibus ab unda destitutis, exercitum in anceps atque præruptum periculum adduxit: ut è libro LIII. Cassii Dionis apparet. Subvenit tamen obstinationi, correxitque pertinacis errorem fortuna, quæ sæpe pro ratione pop. Romano adfuit, & famam rebus ejus atque precium constituit. Est interim ubi abruptam damnavere contumaciam, & alio grassati ad victoriam cursu, Divæ Rationi sacra fecere, ne præbenti se deessent opportunitati, sed oblata casu flecterent ad incruenta consiliorum. Hinc vetus regnandi Tiberius destinata sub imperii quoque retinebat extrema, consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere. Annal. VI. Idem qui se, nondum summæ rerum impositum, uniformi Bellonæ duplicem testatur antetulisse Minervam. In epistola ad nepotem Germanicum: *Se novies à Diyo Augusto in Germaniam missum, plura consilio*

quàm vi perfecisse. Annal. II. Vt ambigere jam
 vix lubeat, quin ab eo, artibus utente suis,
 Caucus quoque sit inlectus ad indecoram de-
 ditionem, exsultanti descriptam Vellejo. Quid-
 ni autem uteretur artibus? Obtulit usuro la-
 tera Germanus, in tantum à se ipso dissidens
 atque diversus, ut, ipsa suppetias accelerante
 Bellona, florere adversus externa non posset.
 Haud ferè opus erat, ut Drusus minor inlice-
 ret ad discordiam Germanos, Annal. II. ne-
 que, sicuti per Armenios, semina erant odio-
 rum jacienda, Annal. XII. Callidè pater Drusi:
 posse Cheruscis, ceterasque rebellium gentes,
internis discordiis relinqui. Duntaxat insanix re-
 linquendi suæ videbantur: adeò labefecerat ani-
 mos intestina distractio, scopulus, & nodus,
 & mora publicæ securitatis. In Cheruscis fa-
 ctiosi quidam, qui privatim degeneres, in pu-
 blicum exitiosi, nihil spei, nisi per res domi-
 turbatas habuere, falsò potentiam novi regis,
 ex Arminii fratre progeniti, suspectantes, ad
 conterminos secessere populos, Annal. XI.
 Chatti, claudentes ab alia parte Chaucum,
 metu, ne hinc Romauus, inde Cherusci, *cum*
quibus æternum discordant, circumgrederentur, le-
 gatos in Urbem, & obsides misere. Annal. XII.
 Sed & adspice contusos à Chatto Cheruscis, in
 Germaniæ libello. Eisdem verò Chattos inter,
 & Her-

& Hermunduros atroci certatum prælio, dum flumen, gignendo sale secundum, confinis uterque populus ambit, *super libidinem cuncta armis agendi, religione insita.* Annal. XIII. De Bructeris, à Chaucis interluente discretis Amaso, cothurnata Tacitus, aut modum excedentia cothurni: *Nunc Chamavos & Angrivarios immigrasse narratur, pulsus Bructeris ac penitus excisis, vicinarum consensu nationum, seu superbia odio, seu prædæ dulcedine, seu favore quodam erga nos Deorum. nam ne spectaculo quidem prælii invidere. super LX. millia non armis telisque Romanis, sed, quod magnificentius est, oblectationi oculisque ceciderunt.* Non ignorat antiqua vulnera, quod simile anhelanti superest, imperii Germanici corpus, quod, si sanctam servare fidem conjunctionis adamaret, inconcussum, immotumque, & suis viribus subnixum, non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ movere aut contundere quirent. At nunc, dum furialibus in viscera nostra facibus armati, bella domi parricidialia stringimus, in exitium suum misera respublica merces est. Quid restat, quàm ut æmuli Germanicæ magnitudinis, aut hostes, animitus applaudant ejusdem Cornelii voto, quo Bructerorum ille prosequitur excidium: *Maneat quæso duræque gentibus si non amor nostri, at certè odium sui. nec non ei Claudii Ma-*

mertini, quod in genethliaco Maximiani legimus Imperatoris: *Vndique se barbaræ nationes vicissim lacerent & excidant, alternis dimicationibus & insidiis clades suas duplicent & instaurent.* A qua seu rabie, seu infelicitate Germani ne Caucos quidem excipere queo meos. Uti que Cheruscum debellaturo polliciti sunt auxilia Germanico. Annal. I. *Chauci, cum auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt.* Unde Annal. II. Chauci memorantur, inter auxilia Romana versantes. Fuit enim hoc quoque veteri populi Romani consuetudine receptum, ut admittendo populorum, aut adsciscendo manus auxiliares, servituti destinatos, inter instrumenta propriæ servitutis, haberet. Ingens decus, exposito ad alarum periculosa socio milite, & accepto in medium legionario, terribilia cruore non suo bella patranti. Provinciarum sanguine provincias emebat: ac verè reputantibus, suismet invicti populi concidère viribus. Etenim fraternas in præliis impetivere facies, & arma popularium deterendo, suam, falsi fallentésque, magnitudinem detrivère. Conabatur in Caucum protendere fasces expeditio Drusina: non abnuvit illi se pedestri militia jungere Friso: deprehensus erat in præsentissimo discrimine exercitus, ob ancipitia plemmyridis ignoratæ: ne periret, ac interceptos

ptos Cauci debellandi, conatus secum ad inferos deferret, opera labósque Frisonis intervenit. De quo lib. L I V. videndus. Quod passus à Frisone fuerat, id ausus est infligere Cherusco Caucus. Invitavêre forsitan hamata servitii pretia, sed levia, sed inania, torques, armillæ, stipendia, phaleræ, coronæ, & instar omnium civitas. Ad quæ Flavius quoque, Segestésque respexerunt, at qui viri? socer atque frater Arminii. In colloquio, quod indignabundum excepisse credo Visurgim (is enim colloquentes interfluebat) Arminius, *unde deformitas oris interrogat fratrem. illo locum, & prælium referente, quodnam præmium recepisset, exquiri: Flavius aucta stipendia, torquem, & coronam aliâque militaria dona memorat, invidente Arminio vilia servitii pretia.* Annal. II. Segestes verò, tanquam prudentiam victo victorique suam imputaturus, ad Germanicum fidenter: *Ex quo à Divo Augusto civitate donatus sum, amicos inimicósque ex vestris utilitatibus dilegi, neque odio patriæ (quippe proditores etiam iis, quos anteponunt, invisi sunt) verùm quia Romanis Germanis idem conducere, & pacem quàm bellum probabam. Idem violatorem federis (sic enim generum appellitabat) per ora differendo populorum, facilè potuit ad arma Romano socianda nostros, cum aliis, impellere Caucos.*

Qui

Qui tamen in illa ipsa acie, qua sanguinem suum dominationi commodabant alienæ, genticæ non indecores existere libertati, sed verò immortali sibi merito veteris Germaniæ magnitudinem obstrinxere. Nam quòd curus triumphatoris haud auxit antecambulones Arminius, & formidatum Romæ caput eripuit illufuræ, Chauci gloria solius est. Enimvero manu, voce, vulnere diu pugnam sustentaverat: at inclinato tandem robore suorum, ac fugienti Vindelicis & Gallicis objicientibus signa cohortibus, proprio faciem cruore, ne noceretur, illinebat. *Agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus, emissumque tradiderunt.* Annal. II. Præterea, quidquid inclementius in patriam fecere, constanti deinceps excusavere rebellione. Nam & ipsi prurptionibus distinxere Romanum, & districturis copias addidere subsidiales. Denique, cum in Notitia Imperii frequentes inter Auxilia Palatina compareant Angrivarii, Chamavi, Bructeri, Ansivarii, Sali, Tubantes, Teruingi, aliique vel nullo, vel non multo fines nostros intervallo relinquentes, nulla comparet è Cauco conscripta cohors. Quasi pœniteret iterum proprio sanguine mercandæ servitutis, edoctum pridem, perire sibi, quidquid adstructum per bella Romanis iret. At non solæ victoriam hosti

pepe-

peperere dissensiones, & odia nationum, in mutuas desinentia clades; alia quoque nostros urere vitia, illicitæ hostilium destinæque machinationum. Princeps inter cetera graditur ab antiquis majoribus ad posteros propagata *Φιλοποσία*, quæ flagrantissimam cohortium Civilis, è Chaucis Frisiiisque compositam, ignobili dedit ac miserabili letho: quippe non campum sortitam, ardori convenientem suo, neque cæsam gladio, qui bellacem solatur in extremis animam, sed fraude hostium, & intemperie sua, nocturna circumventam obrutamque flamma, *Histor. I V. Namque & Civilis illuc intenderrat, non invalidus, flagrantissima cohortium suarum integra: quæ ex Chaucis Frisiiisque composita, Tolbiaci in finibus Agrippinensium agebat. Sed tristis nuntius avertit, deletam cohortem dolo Agrippinensium: qui largis epulis vinoque sopitos Germanos, clausis foribus, igne injecto, cremavere.*

CAP. X.

Cur reliquerit Caucum Romanus. Relicti causa vel imperium tetigere, vel imperantes. Imperio nihil, ultra Rheni fluenta, solidum ac duraturum. Victi Transrhenani, non domiti. Continuis in victorem rebellionibus insurrexere. Subinde crudelitate rectorum, & avaritiâ proritati. Quod in rebus pauperculis essent, in solas vinci se contumelias existimavere. Fortuna belli artem victos quoque docuit. Cotis instar acuit Germani robur atque fortitudinem Romanus. Sicut hujus, cum Samnite Gallus. Genere pugna, sub initia, Ro-
mani

mani superiores. Crescentibus per bella Transrhenanorum animis, plures Rheni ripæ præsedere legiones. In Chaucide nulla deducta colonia, mansura servitutis instrumenta. Augusti consilium, de coercenda, Rhenum intra, magnitudine Romana. Deinceps assiduò motus Oriens Aquilonis fatigandi consilia sufflaminavit. Æmula reip. Rom. Persia. Transrhenam, licitante Romano, soliti quietem auro pacisci. Duplex causa depulit Imperantes à rei Romana proroganda cogitationibus. Invidia erga decessores, & Metus ex ducibus. Invidiâ Hadrianus, & Augustus, accensi. Metuebant intendi sibi, quod in hostem parabatur, qui hostili in suos animo grassabantur. Principe ministrorum formidante magnitudinem, insignita pericula nobiles excepere virtutes. Unde ducum segnities. Domitiani, Valeriani, Commodi suspicaces animi. Sed imprimis Tiberii, suspectantis animosè bellantem in vicinia nostra nepotem. Nec non Claudii, revocantis à generosa Chaucidis aggrediunda destinatione Corbulonem, qui jam castra in hostico moliebatur.

QUæ relinquendos suasere Caucos, vel Imperium pupugere causæ, vel Imperantes, Imperium nihil ultra Rhenum stabile vidit, ac verè suum. Transigere cum tot annorum non poterat expeditionibus, ac gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, ad certam imperii pacare confessionem. Armis irritabantur arma, & proximum quodque prælium secuturi materies erat & instrumentum. Rarò enim fides inter victos victorésque solida coalescit: imò nunquam fuere

fuere Germano tam degeneres affectus, quin vellet, tam prostrata vires, quin posset eripere sese conditioni, cuius eum poeniteret. Propterea, repertis autoribus, attollebantur ilicet animi, & apta insidiis tempora legebant. Hinc Strabo, cum Caucos Caulcosque delibasset, horumque confinia prementes, γνώριμα, inquit, πάντα κατέστη πᾶ ἔθνη, πολεμῶντα πρὸς Ῥωμαίους, εἴτ' ἐνδιδόντα, καὶ πάλιν ἀφιστάμενα. Id est, *Innotuere ista gentes, cum bellum contra Romanos gererent, deinde concederent, post rursus deficerent.* Et Seneca, de Providentia cap. iv. duritiem Germanorum inter earum exempla gentium ponit, *in quibus Romana pax desinit.* Quid mirum in iis pacem desuisse Romanam, qui cuncta poterant exprobrare Romano, quæ magnis solita sunt imperiis objectari? Specta Frisones: *primò boves, mox agros, postremò corpora conjugum ac liberorum servitio tradebant.* Annal. iv. Hinc ira questusque, & postquam nihil opis ab Vrbe, unde in omnia regimen, affulgescebat, ex bello remedium. Non enim, quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala, sic dominantis avaritiam luxumque credidère tolerandum, sed, ultima servitutis exempla passis, erumpendum brutæ patientiæ gyro. Quippe sicut in familia recentissimus quisque servorum ipsis ludibrio conservis est: ita Frisones

nes

nes isti, vicinalésque populi, quos, ante Dru-
sum recessus ipse terræ sinúsque defenderat, in
hoc orbis vetere famulatu, novos se vilésque in
in solas vinci contumelias & excidia vereban-
tur. Neque enim opulenta sibi latifundia, fo-
dinásque, queís reservarentur exercendis. Vir-
tutem porrò ac ferociam subjectorum ingra-
tam imperantibus, & longinquitatem ac secre-
tum ipsum, quò tutius, eò suspectius esse pate-
bat. Ergo tam quos glorià, quàm quos salus
animabat, aliorum vulnerum sæpiuscule recru-
descende cicatrice, rebellionem rebellionem con-
tinuabant. Audendi libidinem aluit imprimis,
quòd manus conferere cum principe gentium
populo didicissent. Etenim fortuna belli artem
victos quoque docebat, nec aliter Romano,
quàm quasi cote quadam, Germanus ingenitæ
ferrum virtutis acuebat. Vti Samnite Gallò-
que Romanus. Unde Polybius lib. I. Ἀθλητικῆ
γεγονότες ἀλληθινοὶ τῶν καὶ τῶν πόλεμον ἔργων, ἐν τῶν πρὸς τὰς
Σαμνίτες καὶ Κελτῶν ἀγώνων. Id est, *ex prioribus con-
tra Samnites & Gallos certaminibus hoc consecuti
sunt, ut veri athleta bellicorum certaminum evade-
rent.* Ergo, post tot bella pugnata, vix jam po-
terat amplius *genere pugnae* (quod semel iterùm-
que de eo Tacitus affirmat) inferior existere
Romano Germanus. Cujus ob audaciam cre-
scentem, & ab hostili opes animùmque ferro
ducen-

duc entem, plures sunt ad Rhenum postea collocatæ legiones. Eadem audacia Romano, arcanis usuro suis, intercessit. Vix est enim ut ulla trans Rhenum digna memoratu colonia legatur: in Chaucide certè nullæ leguntur. Hæ verò sedes erant & instrumenta perpetuandæ servitutis. Annal. xii. *Colonia Camalodunum (in Siluribus) valida veteranorum manu deducitur in agros captivos, subsidium adversus rebelles, & imbuendis sociis ad officia legum. In Agricola Vita: sparsos per castella milites constituti, expugnatis presidis, ipsam coloniam invasere, ut sedem servitutis. Et Arminius Annal. i. in ea, qua ad libertatem suos erigit, à coloniarum motu præcipuum arcessit argumentum: si patriam, parentes, antiqua mallet, quàm dominos & colonias novas. Tamquam nihil sibi de duraturæ dominationis æternitate pollicente Romano, nisi viribus armorum pacatricium succenturiaret astuta coloniarum. Augustus verò, cujus invictæ providentiæ plura, quàm fortitudini, retulit accepta Romanus, eadem Martii populi perspectâ contumaciâ, ac dedignatione parendi, cum de connectenda ad Albim usque dominatione desperaret, ut Rhenum intra cupidinem Roma sisteret immensam, consilii specie perscripserat in quarto libellorum, quos, ab excessu ejus, illatos in senatum recitatos-*

N

tatof-

tatósque, Dio tradidit. Hoc ipse consilium extollit Augustus, apud Iulianum in Menippea de Cæsaribus, Annalium quoque primo minimè prætermisum. Unde, eodem ad finem perveniente mortalitatis Augusto, licèt ultioni gloriæque litatura, Romana trans Rhenum signa fulgerent, abfuère tamen imperii proferendi cogitationes, si Annali credere citato velimus. Ac plerique, post Octavium, Imperatores ea, quæ Transrhenana audiunt ejus intuitu loci, qui nos hæc commentantes habet, inter infestanda quidem, aut infestata, sed nunquam inter edomanda, numeravère. Sed & illud inter omissi Cauci ponendum causas est, quòd continuis agitata conflictibus Orientalia non permisère tot distractissimo negotiis imperio, ut ad nostra hæc, versus Aquilonem recedentia, cum cura respiceretur. Inter cetera Persis *reipublicæ emula* (Panegyricum agnoscis) & *multis Romanorum ducum famosa funeribus* annuis propemodum expeditionibus interpellabat erupturas in alia destinationes. Persæ tamen ut plurimum par Romanus erat, utpote fracto ipso cognati tepore cœli, & hinc fugam animo, vulnera plerumque tergo ferenti: unde lubido principibus, inde lauream deportandi potiùs, quàm à Transrhenano, libertatis alumino, cui majorem vitæ metum, quàm mortis,

tis,

tis, esse constaret. A quo pacem, auro seque-
strante, cogebantur impetrare. Herodianus li-
bro VI.

Ἀλέξανδρος μὲν ἐν ταῖσι βίβ. πολλῶν ἔδοξεν αὐτῷ
προσβῆναι πέμψαι πρὸς αὐτὰς, καὶ πρὸς εἰρῆνης διαλέ-
μας· πάντα τε ὑπὸ χυμῶν παρέξειν ὅσων δέον, καὶ χρημάτων
ἀφειδῶς ἔχειν· τὰ τῶν γὰρ μάλιστα οἱ Γερμανοὶ πείθονται, φι-
λάργυροί τε ὄντες ἐπὶ τῷ εἰρηνικῷ αἰεὶ πρὸς Ῥωμαίους χρυσί-
καπηλοὶ οὗντες. Ὅθεν ὁ Ἀλέξανδρος ἐπερθεῖν ἀνήσασκε
μᾶλλον ἢ πρὸς αὐτὰς σπονδὰς, ἢ διὰ πόλεμον κινδυνεύειν.

Id est, interprete Politiano: *Quum in his Ale-
xander versaretur, decrevit tamen oratores ad illos
(Germanos Rhenum transgressos) de pace mit-
tere, qui pollicerentur, omnia illis principem Ro-
manum, quorum foret opus, praebiturum, pecuniás-
que daturum magnâ copiâ. Sunt enim Germani
pecunia imprimis avidi, nunquámque non auro pa-
cem Romanis cauponantur. Quare Alexander pa-
cem federáque potiùs ab illis emergari, quàm peri-
clitari bello tendebat. Claudianus:*

Illi terribiles, quibus otia vendere semper

Mos erat, & foeda requiem mercede pacisci.

Denique, urgentibus imperii fatis, pauca per
orbem valida, pleraque debilia sufflaminandas
monuere cupiditates. & nulla Senatus, oblite-
rati jam nominis, in eo cura, an imperii extre-
ma dehonestarentur. Ad capita rerum, Impe-
rantes dico, caussarum evolet indagatio. Quos
duæ cum primis imperatrices affectiones à
gloriæ cursu transversos egere, Invidia erga

Divos antecessores, & Metus ex ducibus ad
 ingentia bella mittendis. Ingrati virtutum in-
 terpretes, à prioribus occupatam laudis existi-
 mavère possessionem, suæque demtum gloriæ,
 quidquid cessisset alienæ. Quamobrem negle-
 ctim habita sunt illis, quæ adjecerat imperio
 cura cœlo dicati decessoris. In mari rubro clas-
 sem Trajanus instituerat: provincias fecerat
 Armeniam, Assyriam & Mesopotamiam: in-
 vidit operibus Hadrianus. De quo Sextus Ru-
 fus in Breviario: *Hadrianum gloriæ Trajani cer-
 tum est invidisse, qui ei successit in imperio. Hic
 sponte propria inde eductis exercitibus, Armeniam,
 Mesopotamiam & Assyriam concessit.* Immò, si Ta-
 citū audire dubitantē lubet, ipse livorem in po-
 stera secula porrexisse videtur Augustus. Uti-
 que, postquam mari Oceano septum, & amni-
 bus longinquis (inter quos Rhenus) imperium,
 & relictum imperii Rationarium dixisset, *addi-
 derat, inquit, consilium, coercendi intra terminos
 imperii, incertum metu, an per invidiam.* Per in-
 vidiam, ne Augusteum aliquando sidus obscu-
 raretur à splendidiorē, trans Rhenum, Danu-
 biumque & Euphratem radios spargente. Sed
 validior est invidiâ metus. Imminere sibi pu-
 tabant, intendi sibi principes, quod in hostes
 parabatur, illi præsertim, qui hostilia, quum
 facerent, timebant. Eodem ergo tempore mi-
 litaria

litaria studia, nec animos modò, sed & corpora ipsa languescere, gladios etiam incuriâ hebetari retundique gaudebant. Et ipsi inde duces adolescenti de se famæ largiri non audebant alimenta. Quippe qui non tam regum exterorum, quàm suorum principum insidias, nec tam hostium, quàm commilitonum manus operirentur & ferrum. Adeò ut nihil tam timerent, quàm ne timerentur. Mutuus igitur istemittentium timor, ac missorum, interceptit egregios quosque pro republica conatus. Ararim Mosellæ committere L. Vetus, inter utrumque fossâ ductâ, parabat: Helius Gracilis obstitit, deterrendo Veterem, *ne studia Galliarum affectaret, formidolosum id imperatori dicitans, quo plerumque prohibentur conatus honesti.* Annal. XIII. Cùm Agricola in victoriæ Britannicæ rumoribus objecissent, trepidabat ad tanti famam ministri Domitianus: *Id sibi maximè formidolosum, privati hominis nomen supra principis attolli: frustra studia fori, & civilium artium decus in silentium acta, si militarem gloriam alius occuparet. & cetera utcunque faciliùs dissimulari, ducus boni imperatoriam virtutem esse.* Idem Domitianus, sub quo Britannicæ molem Iulius quoque Frontinus sustinuerat, *vir magnus quantum licebat.* Valerianum coquebat idem sub pectore fixus angor: de quo Zosimus libro I.

At Commodus, excogitato suspicacis animi munimento, liberos eorum, qui cum imperio proficiscerentur in provincias, excedere Romam vetabat, *ὡς ἔχει ὁμοίως τὴν εὐνοίαν αὐτῶν καὶ πίστιν,* ut haberet *obsides benevolentiae illorum fideique.* Herodianus libro III. Adspice ducem, qui triumphata nomen à Germania tulit. Majo, illi propemodum ex patruo, quam ex hostei metus; ex patruo, tum quoque virtutibus alienis iniquissimo, cum opere earum indigeret. Tiberio haud ingratum accidit, turbari res Orientis, ut ea specie Germanicum suetis legionibus abstraheret, novisque provinciis impositum, dolo simul & casibus objectaret. Annal. II. Itaque, quanto hic intentius, per saeva, per prospera, gloriam edomitae Germanidos affectabat, tanto ille crebriori literarum missitatione bellaturientem fatigabat, ut ad decretum triumphi rediret honorem: metu, ne, ob acerrima militum studia, habere nepos imperium, quam expectare, mallet. Donec modestiam ejus expugnavit, ac parto jam (sic enim Germanicus interpretabatur) abstractum decori, regredi Romam coegit. Unde auditae sunt in funere voces, *praepeditum esse, percussas tot victoriis Germanias servitio premere.* Vicinus noster ab occasu Friso, propter timida suspicionum, eodem ulcisci non audente Caesare, victorem vicit impune Romanum.

manum. *Clarum inde inter Germanos Frisium nomen, dissimulante Tiberii damna, ne cui bellum permittere.* Annal. IV. Sed quid in ipsa Chaucide præfulgens exhibere moror exemplum? Corbulo res inibi dignas imperio, dignasque magnitudine sua, gerere destinârat: excitata Claudii vecordia spem de gloria gentis subjugandæ conceptam interpellavit, ac compulit antiquæ virum generositatis antiquorum ducum voto requirere felicitatem. Dio lib. LX. Γναίϑ ἡ Δομί-
 ζϑ Κορβέλων, ἐν τῇ Κελτικῇ στρατηγῶν, πῶτε στρατῶ ματα
 σιωκερίτησε, κὲ τῷ βαρβάρων ἄλλες τε καὶ ἐς ἐνάλεν Καύ-
 χας ἐνάκωσε, ἔ αὐτὸν ἐν τῇ πολεμίᾳ ὄντα ὁ Κλαύδιϑ ἀνε-
 κήλεσε. πῶ τε ἡ ἀρετὴν αὐτῆς κὲ πῶ ἀσκησιν μαθῶν, ὅσοι
 ἐπέσειψεν αὐτῷ ἐπὶ πολέον ἀξιοθῶναι. πυθόμυϑ ἡ τῆς
 Κορβέλων ἐπανῆλθε, τοσῶτον μόνον ἀναβοήσεις, ὅ μνησ-
 ϑιοι οἱ πάλαι πῶτε στρατηγῶντες· ἐς δήλωσιν ὅτι τοῖς μὲν
 ἀκινδύνως ἀνδραγαθίζεσθῃ ἐξῆν, αὐτὸς δὲ ὑπὸ τῷ αὐτοκρα-
 τῶρ Διῶ τῷ φθόνον ἐνεποδίδη. Quæ sic Annali Vn-
 decimo, sed augustiora leguntur ac sublimiora:
 Corbulo semina rebellionis (Chauco) præbebat, ut
 lata apud plerosque, ita apud quosdam sinistra fa-
 mâ, cur hostem conciret? adversa in rempublicam
 casura: cùm prosperè egisset, formidolosum paci,
 virum insignem, ἔ ignavo principi prægravem.
 Ideo Claudius adèò novam in Germanias vim
 prohibuit, ut referri præsidia cis Rhenum juberet.
 Iam castra in hostili solo molienti Corbuloni, hæ
 litteræ redduntur. Ille re subita, quanquam multa
 simul offunderentur, metus ex imperatore, contem-

tio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud prolocutus, quàm, beatos quosdam duces Romanos, signum receptui dedit.

CAP. XI.

De his qui Cauci nomen consumsere. Qui Franci, Saxones, Frisii. Saxonum antiqua, trans Albim, sedes. Ad armorum jaciendam aleam, Cimbrorum Francorumque gloriâ proritati. Saxonicum littus in Gallias usque procurrebat. Quoad famam gentis, celsitudinem corporum, ad bella promptitudinem, equorum estimationem, comparatus cum Saxone successore Caucus. Vexilla Saxonis equorum nobilitata pulvis. Eorandem fremitu futurarum rerum eventus explorati. Clariores saepe gentes nominis ambitu sui populos occupasse, quos tamen ipsi mixtione sui neutquam violavere. Neque Saxona, neque Francum illicit fecisse, ne Caucus audiretur. In tractu Bederkesano Caucorum, Saxonumque, Monumenta. Frisii nominis amplitudo, longa serie parocianitum impletis. Id inditum utriusque Cauci portioni.

M. Annæus Seneca in Consolatione ad Helviam: Nova gentium nomina, extinctis prioribus, aut in accessionem validioris conversis, oriuntur. Primò Franci nomini, tanquam validiori, Caucus accessit: dein Saxonis, atque Frisonis. De Franco dictum nobis est anteeuntis libri cap. vi. quo publicas Cauci conabamur exhibere transportationes. Saxo quondam, Albi discludente, summovebatur
à Cau-

à Cauco. Ptolemæus lib. II. cap. XI. Εἰπε Καυ-
χοι οἱ μείζους, μέχρη τῷ Ἄλβι πρὸς αὐτὸν. ἐφεξῆς δὲ ἐπὶ τῷ
αὐχένῳ τῆς Κιμβρικῆς χερσονήσου Σάξονες. αὐτῶν δὲ τῶν χερ-
σονήσων, ὑπὲρ μὲν τῆς Σάξονος, κατέχουσι Σιγυλόνας. Id
est, Deinde Cauchi majores, ad Albim usque flu-
men. hinc, super cervicem Cimbrica peninsula, Sa-
xones. ipsam verò peninsulam, supra Saxones, te-
nent Sigulones. & qui sequuntur. At ingens an-
tiquâ gloriâ Cimber, ac recenti Francus, ex-
citavit impetus ad bella maximi nationem, ut
& ipsa robur experiri suum, ac Septentrionis
asperum pavēfactis inferre gentibus auderet.
Itaque maria, cum primis admirabili, Lati-
nisque decantatâ fiduciâ perfultans, ac subin-
de terras quoque terribili populata strage, cre-
brisque Galli, Britanni, Romani pasta funeri-
bus, eam sibi famam circumdedit, uti non in
Caucos modò, vicinósque, sed & in Belgii
maritima, Galliaëque, Saxonicum nomen, at-
que magnitudinem, propagârit. Haud verò
degeneri, neque penitus absimili sibi, pri-
scum nomen Caucasus permisit inseruitque na-
tioni. Contende cum Saxone Caucum. Cauci
populus inter Germanos nobilissimus. Et Σάξονες,
autore Zosimo, πάντων δὲ καρτερώτεροι τῶν ἐκεί-
νησιν Ἰουμένων βαρβάρων. Saxones omnium, eas regiones
incolentium, barbarorum, validissimi habiti. In-
gentium corporum Albis ac Visurgis existi-

têre duratores. unde Caucorum *juventus im-
mensa corporibus*, edente Paterculo. De Saxo-
nibus Britannia scriptor: *Homines staturâ pro-
cerâ, membrorum compositione, & lineamentorum
conformatione conspicui. Omnibus prompta Cau-
cis arma.* Marcellinus Ammianus lib. xxviii.
Præ ceteris hostibus Saxones timentur, ut repentini.
Et Orosius: *Saxones virtute atque agilitate ter-
ribiles. Æstimator equorum Caucus erat. Et
in precio Saxo natum pugnis animal habebat.*
Hinc gentis primores, inferente bella Carolo,
pullos equinos atros, tanquam insignia sua, mi-
litaribus inscripta vexillis, ostentabant. Quan-
quam coloris inauspicatum, post dictum me-
liori religioni sacramentum, albente, veluti
lucis alumno, mutavêre. Ne nunc equorum
monitus atque præfagia memorem, ex hinni-
tu, fremituque, prisco solita Saxoni captari.
Gratuletur ergo sibi de fato suo, permixta Sa-
xonix potissimum *Χαυκίς*: quandoquidem cun-
ctos ea fata populos urgent. Seneca: *Vix de-
nique invenies ullam terram, quam etiam nunc in-
digena colant. permixta omnia & insititia sunt:
alius alii successit. Ita fato placuit, nullius rei
eodem semper loco stare fortunam.* Quanquam
vix ulla poterit historiae reluctari fides, si quis
Caucum tantummodo Saxonis accessisse no-
mini putet. Ut Achæi aliquando, Indi, Fran-
ci, im-

ci, immensa terrarum spatia maiestate nominis, atque dignatione, sunt amplexi, quibus tamen ipsi neutiquam immissi leguntur, aut infusi. Certè non fuisse penitus absorptum à Saxone Caucum, Zosimo credamus atque Clandiano, quos antegressi libri cap. VI. produximus, & hujus cap. VII. In recessu terræ sinúque, quem, Oceanum subituri, Albis atque Visurgis efficiunt, saxorum visuntur ingentium moles, mortali, quod intuenti patet, opera conatúque substructæ: quæ nunc quoque **MONUMENTA CAUCORVM, SAXONVMQVE**, ducis autoritate famæ dicuntur. Annis deinde volventibus, æmulata Saxonix claritudinem, se quoque cœpit extendere Frisia, nec in Batavi modò, sed in Dithmarsia, sed in utriusque Cauci, amplitudine nominis, evagari ditiones. Unde multa nunc Chaucis Minor, Orientalis audire Frisia consuevit: & in Majore parocæanus modò Frisii, modò Saxonis amat appellatione superbire.

CAP. XII.

Elogium Cauorum, è Tacito.

SI cogitationes nostras consulamus, & vota conveniamus, improbum fuerit elogium sperare magnificentius eo, quo Trajani temporibus, aut admoti jam, aut admovendi sum-

mæ

mæ rerum, Caucum florentissimus extulit auctorum. Caucum, qui nactus est hoc magnitudini suæ posteris tradendæ par ingenium: quod communia magnis minutisque scriptoribus vitia triumphat, incuriosam exteræ memoriam virtutis, & invidiam. Ejus quidem admirationi peculiaria dicare capita destinabamus. Sed eat potius absque nostrorum humili comitatu verborum. In libello de Germania:

Lateri

CHAVCORVM GENS, QVANQVAM INCIPIAT A FRISIIS AC PARTEM LITTORIS OCCVPET, OMNIUM QVAS EXPOVI GENTIUM OBTENDITVR, DONEC IN CATTOS VSQVE SINVTVR. TAM IMMENSVM TERRARVM SPATIVM NON TENENT TANTVM CHAVCI, SED ET IMPLENT: POPVLVS INTER GERMANOS NOBILISSIMVS, QUIQVE MAGNITVDINEM SVAM MALIT IVSTITIA TVERI. SINE CVPIDITATE, SINE IMPOTENTIA, QUIETI SECRETIQVE, NVLLA PROVOCANT BELLA, NVLLIS RAPTIBVS AVT LATROCINIIS POPVLANTVR. IDQVE PRÆCIPVVM VIRTVTIS AC VIRIVM ARGVMENTVM EST, QVOD VT SVPERIORES AGANT, NON PER INIVRIAS ASSEQVNTVR. PROMTA TAMEN OMNIBVS ARMA, AC SI RES POSCAT EXERCITVS. PLVRIMVM VIRORVM EQVORVMQVE, ET QUIESCENTIBVS EADEM FAMA.

F I N I S.

C O R R I G E N D A.

Pag. 6. lin. 17. lege, Francofueviam. 16. 21. hos. 27. 1. vinorum. 43. 1. ablegandum. 24. τόπων. 66. 18. & nihil ausos. 71. 4. atqui. 78. 4. ἐπιπέτῳ. 79. 7. dele, cognita. 89. 22. vitaturus. 94. 17. ac sortem. 100. 18. momentum. 111. 26. dele notam interrogandi. 112. 7. appellabat. 116. 12. domina. 127. 12. gentiles. 132. 23. reverentia. 135. 25. deprehenduntur. 139. 2. admirationi. 142. 26. uterentur. 160. 2. LVI. 168. 22. opperiundas. 170. 11. velit ationibus. 15. foret. Ipso. 182. 25. natura. 187. 3. De quo Dio. 190. 7. Transrhenani.